

การประชุมทางวิชาการระดับชาติว่าด้วยงานยุติธรรม ครั้งที่ 19 “กระบวนการยุติธรรมกับความท้าทายในทศวรรษหน้า” โดย สำนักงานกิจการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม

■ ความเป็นมา และความมุ่งหมาย

การประชุมทางวิชาการระดับชาติว่าด้วยงานยุติธรรม (The National Symposium on Justice Administration) ถูกจัดขึ้นครั้งแรก เมื่อปี พ.ศ. 2546 ภายใต้หัวข้อ “กระบวนการยุติธรรมในการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิด” ซึ่งได้รับการตอบรับอย่างมากจากหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม และนักวิชาการในแวดวงกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมภาคประชาสังคม และประชาชนที่สนใจ เนื่องจากมีเวทีในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ รวมถึงเป็นกลไกที่นำไปสู่การบูรณาการเพื่อแก้ไขปัญหาในเชิงระบบและโครงสร้างของกระบวนการยุติธรรม อันไปสู่การกำหนดนโยบายและมาตรการต่าง ๆ สำนักงานกิจการยุติธรรม จึงได้จัดการประชุมอย่างต่อเนื่องเป็นประจำทุกปี โดยมีความมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมบูรณาการความร่วมมือระหว่างหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม เสนอแนะและให้ความเห็นด้านกฎหมาย และการพัฒนากระบวนการยุติธรรมในภาพรวมของประเทศ และผลักดันให้เป็นนโยบายระดับชาติ รวมทั้งศึกษาวิจัยเพื่อแสวงหาแนวทางในการปรับปรุง และพัฒนากระบวนการยุติธรรมในด้านต่าง ๆ ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ตลอดจน

เผยแพร่องค์ความรู้ต่อสาธารณชนผ่านเวทีทางวิชาการ ปัจจุบันการประชุมทางวิชาการระดับชาติว่าด้วยงานยุติธรรม ได้จัดมาแล้วจำนวน 19 ครั้ง ประกอบด้วย

ครั้งที่ 1 กระบวนทัศน์ใหม่ของกระบวนการยุติธรรมในการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิด

ครั้งที่ 2 มาตรการป้องกันและปราบปรามองค์กรอาชญากรรมและผู้มีอิทธิพล

ครั้งที่ 3 กระบวนการยุติธรรมกับบทบาทการแก้ไขปัญหาคอร์รัปชัน

ครั้งที่ 4 การพัฒนากระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน

ครั้งที่ 5 การพัฒนากระบวนการยุติธรรมในสภาวะการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก

ครั้งที่ 6 การพัฒนากระบวนการยุติธรรมยุคใหม่

ครั้งที่ 7 การปฏิรูปกระบวนการยุติธรรม

ครั้งที่ 8 นิติรัฐและพลเมือง : ทางออกประเทศไทย

ครั้งที่ 9 การขับเคลื่อนพลังสังคมสู่การพัฒนากระบวนการยุติธรรมที่ยั่งยืน

ครั้งที่ 10 การเสริมสร้างประสิทธิภาพกระบวนการยุติธรรมเพื่อสังคมไทย

ครั้งที่ 11 พลิกโฉมกระบวนการยุติธรรม : เสริมสร้างศักยภาพไทยสู่อาเซียน 2558

ครั้งที่ 12 ท่องไปในความยุติธรรม...ทุกอณูของชีวิต

ครั้งที่ 13 เติมเต็มช่องว่าง...สร้างมิติใหม่ ของกระบวนการยุติธรรม

ครั้งที่ 14 การปฏิรูปกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม

ครั้งที่ 15 การยุติความรุนแรงต่อเด็กและเยาวชนในกระบวนการยุติธรรม

ครั้งที่ 16 พัฒนาการกระบวนการยุติธรรมลดความเหลื่อมล้ำ นำความยุติธรรมสู่ประชาชน

ครั้งที่ 17 พัฒนาการกระบวนการยุติธรรมสร้างความเชื่อมั่น นำความยุติธรรมสู่ประชาชน

ครั้งที่ 18 การอำนวยความสะดวกยุติธรรมในยุควิถีใหม่สู่ประชาชน

ครั้งที่ 19 กระบวนการยุติธรรมกับความท้าทายในทศวรรษหน้า

จากการประชุมแต่ละครั้งที่ผ่านมานำไปสู่การอภิปราย ถกเถียง และร่วมกันแสวงหาทางออกต่าง ๆ พร้อมทั้งจัดทำเป็นข้อเสนอในการพัฒนาระบบบริหารงานยุติธรรมต่อคณะกรรมการพัฒนาการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ (กพยช.) และคณะรัฐมนตรี เพื่อจะนำไปสู่การกำหนดนโยบายต่าง ๆ ให้เกิดผลอย่างจริงจังในทางปฏิบัติ และก่อให้เกิดแนวทางที่เป็นประโยชน์ต่อกระบวนการยุติธรรม ยกตัวอย่างเช่น ความตื่นตัวของบุคลากรเจ้าหน้าที่ในการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิด การเสนอร่างกฎหมายที่สำคัญในหลาย ๆ ฉบับ การหารือร่วมกันเพื่อกำหนดแนวทางการประสานการดำเนินคดีระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การแลกเปลี่ยนความรู้ ระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนากระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน การแสวงหาแนวทาง

ร่วมกันในการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมที่มีประสิทธิภาพและตรงต่อความต้องการของประเทศแนวคิดการให้ภาคชุมชนและท้องถิ่นสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานรวมทั้งการนำเครื่องมือเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการเสริมการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่และการบริการของประชาชน

▣ แนวคิดการจัดการประชุมทางวิชาการระดับชาติว่าด้วยงานยุติธรรม ครั้งที่ 19

การประชุมทางวิชาการระดับชาติว่าด้วยงานยุติธรรม ครั้งที่ 19 ภายใต้หัวข้อ “กระบวนการยุติธรรมกับความท้าทายในทศวรรษหน้า” โดยมีแนวคิดในการต่อยอดจากการประชุมครั้งที่ผ่านมานำไปสู่การปรับตัวกระบวนการยุติธรรมเข้าสู่ยุควิถีใหม่ และสิ่งที่กำลังจะเกิดการเปลี่ยนแปลงในอนาคต โดยมองว่า ปัจจุบันที่โลกมีการปรับตัวและเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว อันเป็นผลมาจากการพัฒนาเทคโนโลยีและแพลตฟอร์มดิจิทัลอย่างก้าวกระโดด การเกิดโรคอุบัติใหม่โดยเฉพาะการแพร่ระบาดของโควิด 19 ที่เป็นตัวเร่งผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในมิติหลาย ๆ ด้านอย่างรวดเร็ว หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมจะต้องรับมือ ปรับตัว และเปลี่ยนแปลงอย่างไรเพื่อให้เป็นเครื่องมือสำคัญของประเทศในการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในสังคม และสร้างความยุติธรรมให้แก่ประชาชนที่สามารถเข้าถึงและจับต้องได้ ดังนั้น จำเป็นจะต้องทบทวนการพัฒนาทางด้านนิติกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมที่จะต้องรองรับกับกระแสแห่งการเปลี่ยนแปลงที่ถาโถมเข้ามาอย่างรวดเร็ว

■ **สรุปสาระสำคัญของภาคเวทีวิชาการ ระดับชาติว่าด้วยงานยุติธรรม ครั้งที่ 19**

การประชุมทางวิชาการระดับชาติว่าด้วยงานยุติธรรม ครั้งที่ 19 ภายใต้หัวข้อ “กระบวนการยุติธรรมกับความท้าทายในทศวรรษหน้า” ได้จัดการประชุมในรูปแบบ Online Event เผยแพร่ผ่านหลากหลายช่องทาง ได้แก่ ระบบ ZOOM, ช่องดาวเทียม MCU CHANNAL และ Facebook โดยในครั้งนี้ ได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากองค์กรต่าง ๆ ได้แก่ บริษัท อสมท จำกัด (มหาชน) สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย (TIJ) เครือข่ายนิติศาสตร์เพื่อสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย คณะอาชญาวิทยาและการบริหารงานยุติธรรม มหาวิทยาลัยรังสิต คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ และมีผู้เข้าร่วมฟังทั้งสองวันมากกว่า 10,000 คน ซึ่งแสดงให้เห็นได้ชัดเจนว่า องค์กร เจ้าหน้าที่ ในกระบวนการยุติธรรมและหน่วยงานอื่น ๆ ภาครัฐ นักวิชาการ คณาจารย์ หรือแม้แต่ประชาชนทั่วไปต่างมีความตื่นตัว และให้ความสนใจต่อแนวทางการเปลี่ยนแปลงและความท้าทายต่อการพัฒนากระบวนการยุติธรรมของประเทศ ที่จะเกิดขึ้นอนาคต โดยสรุปประเด็นสาระสำคัญทั้ง 2 วัน ดังนี้

■ **วันที่ 30 มีนาคม 2565 กิจกรรมห้องหลักและห้องคู่ขนาน**

1. พิธีเปิดและปาฐกถาพิเศษในหัวข้อ “การปรับกระบวนการทัศน์ในการอำนวย

ความยุติธรรมเพื่อประชาชน ในการรองรับกับความท้าทายในทศวรรษหน้า” โดยสมศักดิ์ เทพสุทิน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม ในฐานะรองประธานกรรมการพัฒนาการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ

การประชุมทางวิชาการระดับชาติว่าด้วยงานยุติธรรม เป็นเวทีที่หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม ทั้งภาควิชาการ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม และอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง จะได้ร่วมกันบูรณาการถ่ายทอดองค์ความรู้ ให้ข้อเสนอแนะ หรือข้อคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ในการพัฒนาระบบการบริหารงานยุติธรรมของประเทศ โดยมีคณะกรรมการพัฒนาการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ หรือ กพยช. ซึ่งมีนายกรัฐมนตรีหรือรองนายกฯ ที่ได้รับมอบหมายเป็นประธานกรรมการ สำนักงานกิจการยุติธรรมเป็นฝ่ายเลขานุการเป็นกลไกสำคัญในการประสานและบูรณาการความร่วมมือระหว่างหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมตั้งแต่ต้นน้ำจนถึงปลายน้ำ มีเป้าหมาย คือ การผลักดันให้เกิดการกำหนดนโยบายด้านกระบวนการยุติธรรมของประเทศ ที่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชน

- การปรับแนวคิดการพัฒนางานให้ทันต่อสถานการณ์และรองรับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต ผ่านการทบทวนกฎหมายที่มีความล้าสมัย

ตลอดระยะเวลา 3 ปีที่ผ่านมา กระทรวงยุติธรรม ได้เสนอกฎหมายทั้งหมด จำนวน 10 ฉบับ ประกาศใช้จำนวน 4 ฉบับ ได้แก่ พระราชบัญญัติ ยาเสพติดให้โทษ (ฉบับที่ 8) พ.ศ. 2564 หรือ กฎหมายปลดล็อกพืชกระท่อมและประมวล กฎหมายยาเสพติด 3 ฉบับ โดยบูรณาการ รวมกฎหมายจาก 24 ฉบับ ให้เป็นหนึ่งเดียว

- นโยบายและแนวทางการปฏิบัติ ของหน่วยงานในสังกัดกระทรวงยุติธรรม เน้นการอำนวยความสะดวกที่ประชาชน และ ประเทศชาติจะได้รับประโยชน์ มองในมิติ ทางสังคมที่ใกล้ชิดกับประชาชนให้มากขึ้น เปลี่ยนมุมมองการปฏิบัติงานโดยให้นำปัญหา อุปสรรค มาปรับเปลี่ยนให้เป็นการสร้างโอกาส อาทิ ให้ผู้พันโทเป็นพลังโดยส่งเสริมให้เกิด มูลค่าทางเศรษฐกิจเพื่อลดภาระค่าใช้จ่าย ของภาครัฐ โดยไม่ละเลยมิติความปลอดภัย ของสังคม

- การพัฒนาการอำนวยความสะดวก เพื่อประชาชน ซึ่งปัจจุบัน กระทรวงยุติธรรม มีโครงการที่ดำเนินการ ดังนี้

- การปรับปรุงกฎหมายยาเสพติด ทั้งระบบ

- การผลักดันการถอดพืชกระท่อม ออกจากยาเสพติด

- การผลักดัน (ร่าง) พระราชบัญญัติ ป้องกันการกระทำผิดซ้ำของผู้กระทำผิดอุกฉกรรจ์ ที่ใช้ความรุนแรง และจัดตั้งศูนย์เฉพาะกิจเฝ้าระวัง ความปลอดภัยของประชาชน (Justice Safety Observation ad hoc Center)

- การขับเคลื่อนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท
- การเยียวยาผู้เสียหายเหยื่อในคดีอาญา ภายใต้แนวคิดยุติธรรมใส่ใจ 24 ชั่วโมง (Justice Care)

- การปรับแนวคิดเรื่องการพัฒนา พุทธินิสัย ลดความแค้นของผู้ต้องขังในเรือนจำ กระทรวงยุติธรรม ตลอดระยะเวลา 3 ปี

ที่ผ่านมา มีการพัฒนางานอย่างเป็นระบบ ทั้งในเรื่องของการปราบปรามยาเสพติด ตัดวงจร ยึดทรัพย์ ตั้งแต่รายเล็กจนถึงรายใหญ่ พัฒนากฎหมายที่สร้างความปลอดภัยให้กับประชาชน และกฎหมายที่สามารถสร้างรายได้ให้กับประชาชน ขณะเดียวกันได้ทำงานเชิงรุกในการ บริการประชาชนไม่ว่าจะเป็นการแก้ปัญหาหนี้สิน การชดเชยเงินผู้เสียหายคดีอาญา (พ.ร.บ. ค่าตอบแทนผู้เสียหาย) และการหาทนายความ ให้กับประชาชนจากกองทุนยุติธรรม ดังนั้น อยากให้ทุกหน่วยงานช่วยกันประชาสัมพันธ์ เป็นกระบอกเสียงให้ประชาชน ได้รับทราบ ถึงสิทธิตามกฎหมายเพื่อเป็นการอำนวยความสะดวกยุติธรรมให้แก่ประชาชน การทำงานของ กระทรวงยุติธรรม ในเวลานี้ ยึดประโยชน์ของ ประชาชนและสังคมเป็นสำคัญ โดยหวังว่า ทุกหน่วยงานจะต้องร่วมมือ และขอให้มุ่งมั่น พัฒนาพยายามปรับปรุงแก้ไขกฎหมาย แนวทาง และข้อปฏิบัติต่าง ๆ ที่ยังล้าสมัย หรือปรับ กระบวนทัศน์ การดำเนินงานเพื่อนำไปสู่ การเปลี่ยนแปลงการอำนวยความสะดวกยุติธรรมให้แก่ ประชาชนที่มีประสิทธิภาพต่อไป

2. การปรากฏภาพพิเศษ หัวข้อ “ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนกระบวนการยุติธรรมของประเทศเพื่อบูรณาการสู่กระบวนการยุติธรรมยุคดิจิทัล” โดยศาสตราจารย์พิเศษ วิศิษฐ์ วิศิษฐ์สรอรรถ ปลัดกระทรวงยุติธรรม

การขับเคลื่อนกระบวนการยุติธรรมของประเทศไทย เพื่อบูรณาการสู่กระบวนการยุติธรรมในยุคดิจิทัลมีความสำคัญและน่าสนใจในโลกปัจจุบัน ซึ่งได้แบ่งแนวคิดในการขับเคลื่อนกระบวนการยุติธรรมของประเทศ เพื่อบูรณาการสู่กระบวนการยุติธรรมในยุคดิจิทัลออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่

1. Digitization กับการนำมาใช้ในกระบวนการยุติธรรมตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

Digitization หรือการปรับเปลี่ยนข้อมูล (Data) ในรูปแบบแอนะล็อก (Analog) เป็นดิจิทัล (Digital) ในอดีตที่ผ่านมา ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีมีการเติบโตล่าช้า ซึ่งการใช้เทคโนโลยีจะเป็นรูปแบบเพื่อสนับสนุนการทำงานของหน่วยงานเริ่มจัดเก็บข้อมูลแบบกระดาษไปใช้ในระบบดิจิทัล มีการจัดเก็บสถิติซึ่งดำเนินการมาแล้วในช่วงเวลา 30 ปีที่ผ่านมา รวมถึงให้ความสำคัญกับข้อมูล (Data) มากขึ้น ทั้งนี้ในการนำข้อมูลจากกระดาษลงในระบบดิจิทัล

จะเกิดความคลาดเคลื่อนขึ้น โดยเฉพาะเรื่องระยะเวลาที่อาจจะเกิดความล่าช้า ในระยะเริ่มต้นยังไม่ได้มีผลกระทบมากนัก เนื่องจากข้อมูล (Data) ที่ใช้ ไม่ได้มีความสลับซับซ้อน จึงไม่มีความจำเป็นเร่งด่วนที่จะต้องนำข้อมูลเหล่านั้นมาประมวลผลภายในระยะเวลาที่รวดเร็ว ขณะเดียวกันโลกดิจิทัลได้เปลี่ยนแปลงไปมีความต้องการในการใช้ข้อมูลมากขึ้น แต่ข้อมูลที่เก็บอยู่มีความล่าช้าในการนำมาใช้ ดังนั้นจึงเริ่มมีแนวคิดที่จะทำงานในระบบดิจิทัล หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมได้มีการปรับเปลี่ยนการทำงานระบบเดิมไปสู่การทำงานแบบใหม่ โดยใช้ระบบ Digital Platform ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน

2. การดำเนินการของหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมที่เกี่ยวข้องกับการ Digitization ในปัจจุบัน และความท้าทายในอนาคต

ปัจจุบันหลายหน่วยงานได้ปรับเปลี่ยนวิธีการทำงานในรูปแบบทำงานบนกระดาษ ไปสู่รูปแบบการใช้ Digital Platform ยกตัวอย่างการพิจารณาดำเนินคดีออนไลน์ในศาลแพ่ง ทำให้ข้อมูลในกระบวนการยุติธรรมมีความทันสมัย (Update) สามารถนำไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งความพยายามของประเทศไทย มีจุดเริ่มต้นจากการจัดตั้งคณะกรรมการพัฒนาการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ (กพยช.) ในหัวขระยะเวลา 20-30 ปี โดยมีเป้าที่จะมีการพัฒนากระบวนการยุติธรรมในภาพรวม ทั้งนี้ กพยช. มีสำนักงานกิจการยุติธรรม (สกจ.) เป็นฝ่ายเลขานุการ และมีผู้แทนหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม

ทุกหน่วยงานเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการมีหน้าที่ คือ การพัฒนากระบวนการยุติธรรมโดยการจัดทำ แผนแม่บทการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ อย่างไรก็ตาม กฎหมายฉบับนี้ได้ยกระดับ และมีการชี้ให้เห็นว่า ถ้าต้องการจะพัฒนากระบวนการ ยุติธรรมให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล จำเป็นต้องมีแผนการพัฒนาการบริหารงาน ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ คือแผนดิจิทัล ของกระบวนการยุติธรรม (แผนแม่บทเทคโนโลยี สารสนเทศกระบวนการยุติธรรม) ผลผลิตสำคัญของแผนแม่บทเทคโนโลยีสารสนเทศกระบวนการ ยุติธรรม ได้ตั้งเป้าหมายไว้ 2 ด้าน คือ

1. สร้างระบบ Data Matching ให้ข้อมูล ต่าง ๆ กลายเป็นข้อมูลกลางสามารถส่งต่อ เชื่อมโยง ประมวลผล เพื่อให้บุคลากรใน กระบวนการยุติธรรมสามารถใช้ข้อมูลในการ ค้นหาค้นหาหรือประมวลผลได้อย่างมีประสิทธิภาพ และใช้ระยะเวลาอันน้อยลง ระบบนี้เรียกว่า ระบบ Data Exchange Center (DXC) ใช้งานมา 14-15 ปี เป็นการสร้าง Platform ในการค้นหา โดยใช้เลข 13 หลักของกรมการปกครองเป็นฐาน เพื่อดึงเอา ข้อมูลที่อยู่ในระบบต่าง ๆ ปัจจุบันมีการใช้ ข้อมูลผ่านระบบ DXC ในปีหนึ่งมากกว่า 5-6 ล้าน Transactions เป็นการยกระดับ Data Matching ในกระบวนการยุติธรรม

2. สร้างการทำงานแบบดิจิทัลโดยแท้ หรือบางครั้งอาจจะเป็นรูปแบบ Digital Hybrid ควบคู่กัน ดังนั้น จำเป็นจะต้องปรับ Platform หรือ Framework ในเชิงกฎหมายเพื่อให้รองรับ การทำงานในระบบดิจิทัลในทุกรูปแบบ ซึ่งปัจจุบัน ได้มีการปรับปรุงกฎหมายในระดับสากล สำหรับประเทศไทยได้ปรับเปลี่ยนให้มีการ

ยอมรับในการใช้ระบบดิจิทัลเข้ามาทำให้เกิด ความน่าเชื่อถือในระบบกฎหมายและกระบวนการ ยุติธรรมเกือบจะทั้งหมด ยกตัวอย่างเช่น พระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ จึงแสดงให้เห็นว่า ในระบบกฎหมายไม่ได้ มีข้อจำกัดในการนำเรื่องดิจิทัลเข้ามาใช้ แต่ความยากลำบากคือ การจะเปลี่ยนการทำงาน ด้วยระบบที่ทำอยู่ดั้งเดิมให้เป็นการทำงาน แบบดิจิทัลโดยแท้ทั้งระบบโดยจะทำให้ตำรวจ อัยการ ศาล และหน่วยงานต่าง ๆ ทำงาน ด้วยระบบกระบวนการยุติธรรมแบบดิจิทัล ตั้งแต่ต้นจนจบ สามารถส่งผ่านไฟล์ต่าง ๆ ในการทำงานข้ามไปอีกหน่วยได้ เป็นสิ่งที่มี ความท้าทายและเป็นปัญหาของกระบวนการ ยุติธรรมไทยในปัจจุบัน ในขณะนี้พบว่า กระบวนการยุติธรรมยังไม่ได้ทำงานด้วย ระบบดิจิทัล 100% ในทุกหน่วยงาน ดังนั้น จะต้องเปลี่ยนการทำงานในลักษณะ Back Office มาเป็นระบบ E-Service และหากแต่ละหน่วยงาน สามารถทำระบบ E-Service ได้ทั้งหน้าบ้านและ หลังบ้านก็จะเกิดความเชื่อมโยงแบบ Data Filing ทันที

3. Digitization กับการเปลี่ยนโลกของกระบวน การยุติธรรม

แนวคิดสุดท้ายคือปัจจัยท้าทายที่จะเกิดขึ้น ประการแรก คือ เครื่องมือหรือ Data ในระบบ อิเล็กทรอนิกส์จะมีความฉลาด มีความสามารถ ในการเรียนรู้มากขึ้น การกำหนดทิศทางนโยบาย ในการบริหารจัดการข้อมูลจะเริ่มใช้ระบบ AI Machine Learning ในกระบวนการยุติธรรม ได้มีการนำข้อมูลของผู้กระทำ ความผิด มาประมวลผลเพื่อศึกษาปัจจัยเกี่ยวข้อง

และกำหนดวิธีการในการบำบัดของแต่ละบุคคล และจะสามารถประเมินผลได้ว่า การบำบัดนั้นมีประสิทธิผลมากน้อยอย่างไร ความท้าทายในส่วนนี้ คือ การคิดในเชิงนโยบาย ส่วนหนึ่งอาจจะไม่ได้ อยู่ในการบริหารจัดการของบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมซึ่งจะทำให้ใช้จำนวนคนลดลง ขณะเดียวกันมีการพูดถึงระบบการพิพากษาโดยใช้ AI เป็นความท้าทายที่ต้องเตรียมการอีกส่วนหนึ่ง คือ ระบบดิจิทัลทำให้คนสามารถติดต่อกับคนโดยไม่ผ่านตัวกลางที่เป็นคน หรือระบบอื่น ๆ อีกต่อไป โดยมองว่าบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมก็คือตัวกลางเช่นกัน การเข้ามาของระบบดิจิทัลจะทำให้คนสามารถเข้าถึงหรือตอบคำถามหรืออธิบายคำถามต่าง ๆ ได้ คนในกระบวนการยุติธรรมที่ทำหน้าที่เป็นตัวกลางจะถูกลดบทบาทลง ความท้าทายอีกด้าน คือ จะต้องมีความโปร่งใสมากขึ้นและต้องแสดงถึงข้อมูลที่มีอยู่ทั้งหมด เนื่องจากปัจจุบันเราไม่สามารถปฏิเสธการเข้ามามีส่วนร่วมของคนจำนวนมากที่ได้มองเห็นข้อมูลต่าง ๆ ซึ่งถือเป็นเรื่องดีสำหรับความท้าทายนี้ นอกจากนี้ การเข้ามาของ Metaverse ในปัจจุบัน หากมีข้อพิพาทที่เกิดขึ้นจาก Metaverse จะต้องขึ้นศาลใด จะต้องมีการตัดสินอย่างไร จะต้องมีการตัดสินอย่างไร จึงเป็นเรื่องที่จะต้องศึกษาเพื่อกำหนดแนวทางต่อไป ในประเด็นที่ 3 นี้ ปัจจุบันยังไม่มีแนวทางที่กำหนดชัดเจนในแผนแม่บทเทคโนโลยีสารสนเทศกระบวนการยุติธรรม จึงเห็นควรให้สำนักงานกิจการยุติธรรมนำไปเป็นประเด็นการทำงานในอนาคต

3. การปฏิรูปพิเศษ หัวข้อ “ทิศทาง การปฏิรูปประเทศด้านกระบวนการยุติธรรม” โดย นายเข้มชัย ยุติวงศ์ ประธานกรรมการปฏิรูปประเทศด้านกระบวนการยุติธรรม

ภายหลังจากการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2560 ก่อให้เกิดการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมครั้งสำคัญ เนื่องจากเป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกที่มีบทบัญญัติว่าด้วยเรื่องการปฏิรูปประเทศด้านต่าง ๆ โดยในหมวด 16 มาตรา 257 กำหนดเป้าหมายของการปฏิรูป 3 ประการ คือ ประการที่หนึ่ง ให้ประเทศชาติมีความสงบเรียบร้อย สามัคคีปรองดอง มีการพัฒนาอย่างยั่งยืนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สังคมมีความสงบสุขเป็นธรรม ประการที่สอง ให้สังคมมีความสงบสุขเป็นธรรม และขจัดความเหลื่อมล้ำ ประการที่สาม ให้ประชาชนมีความสุขมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น และมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศ โดยเป้าหมายที่มีความเกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมมากที่สุด คือ การให้ประเทศชาติมีความสงบเรียบร้อย เนื่องจากกระบวนการยุติธรรมมีบทบาทในการสร้างความเป็นธรรมให้เกิดขึ้นในสังคม ตั้งแต่รัฐธรรมนูญมีการประกาศใช้ และมีการแต่งตั้งคณะกรรมการปฏิรูปประเทศเป็นต้นมา

คณะกรรมการฯ ได้จัดทำแผนการปฏิรูปประเทศเสร็จสิ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2562 แต่เนื่องจากมีประเด็นปฏิรูปประเทศด้านกระบวนการยุติธรรมถึง 10 ประเด็น และในแต่ละประเด็นจะมีกิจกรรมย่อยเป็นจำนวนมาก รัฐบาลเห็นว่า หน่วยงานที่เกี่ยวข้องคงดำเนินการไม่ไหวและถ้าจะทำทั้งหมดจะไม่ค่อยเกิดการเปลี่ยนแปลงที่ชัดเจน ดังนั้นในปี พ.ศ. 2563 รัฐบาลและคณะกรรมการปฏิรูปประเทศจึงเห็นควรว่า ควรจะกำหนดกิจกรรมที่สำคัญและมีผลกระทบอย่างมากที่สามารถทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ชัดเจนและทำให้เกิดการพัฒนาอย่างมากต่อกระบวนการยุติธรรม 5 เรื่อง ที่เรียกกันว่า Big Rock หรือหินก้อนใหญ่ที่จะส่งผลกระทบอย่างมากต่อสังคมภายใต้แผนการปฏิรูปประเทศด้านกระบวนการยุติธรรม (ฉบับปรับปรุง) ซึ่ง Big Rock ดังกล่าวก็คือทิศทางการปฏิรูปประเทศด้านกระบวนการยุติธรรม ในช่วง 2 ปี (พ.ศ. 2564-2565) โดยกำหนดระยะเวลาสิ้นสุดในปีนี้ ประกอบด้วย

กิจกรรม Big Rock ที่ 1 การให้ประชาชนสามารถติดตามความคืบหน้า ขั้นตอนการดำเนินงานต่าง ๆ ในกระบวนการยุติธรรม

กิจกรรม Big Rock ที่ 2 การรับแจ้งความร้องทุกข์ต่างท้องที่

กิจกรรม Big Rock ที่ 3 การจัดหาทนายความอาสาประจำสถานีตำรวจให้ครบทุกสถานีทั่วประเทศ

กิจกรรม Big Rock ที่ 4 ปฏิรูประบบการปล่อยชั่วคราว

กิจกรรม Big Rock ที่ 5 การบันทึกภาพและเสียงในการตรวจค้นจับกุมและการสอบปากคำในการสอบสวน

นอกจากกิจกรรม Big Rock ดังกล่าวข้างต้น ยังมีกิจกรรมปฏิรูปอื่นที่สำคัญอีก 2 เรื่อง เป็นการดำเนินงานของคณะกรรมการปฏิรูปประเทศด้านกระบวนการยุติธรรม (ตำรวจ) และเป็น Big Rock คือ การปฏิรูปตำรวจ และการปฏิรูประบบการสอบสวนคดีอาญา โดยทั้งสองเรื่องได้มีการยกร่างพระราชบัญญัติตำรวจแห่งชาติ พ.ศ. .... และร่างพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีอาญา พ.ศ. .... หากร่างกฎหมายทั้ง 2 ฉบับนี้มีผลบังคับใช้จะก่อให้เกิดการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมครั้งสำคัญในประเทศไทย

ความเชื่อมั่นของสังคมที่มีต่อกระบวนการยุติธรรม เป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดอย่างหนึ่งในกระบวนการยุติธรรม โดยความเชื่อมั่นใช้ระยะเวลาในการสร้างขึ้นมาก แต่การทำลายความเชื่อมั่นใช้เวลาสั้นมาก ต้องยอมรับว่าหลายเหตุการณ์ในช่วงเวลาที่ผ่านมาก่อให้เกิดผลกระทบต่อความเชื่อมั่นด้านกระบวนการยุติธรรมถูกบั่นทอนลง ปัจจุบันสังคมนั้นเป็นสังคมของข้อมูลข่าวสาร เพราะฉะนั้น ถ้ามีการกระทำสิ่งใดที่ไม่ชอบหรือไม่โปร่งใส โดยเฉพาะถ้าเป็นคดีหรือเป็นกิจกรรมที่สังคมให้ความสนใจ ความไม่ชอบหรือความไม่โปร่งใสนั้นจะถูกตีแผ่ออกมา และเกิดความเสียหายขึ้น อยากรจะเน้นย้ำว่า เรื่องนี้ไม่มีกฎหมายหรือแผนงานใดที่สามารถจะทำได้ ทุกองค์กรของหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม จะต้องร่วมมือกันมุ่งมั่นทำงานเพื่อให้เกิดความยุติธรรมอย่างโปร่งใสตรงไปตรงมา เพื่อที่จะสร้างความเชื่อมั่นของสังคมให้กลับคืนมา

4. เวทีสัมมนาหัวข้อ หัวข้อ “เหลียวหลัง แลหน้า มงกระบวนกรยุทธธรรมสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน”

เป็นเวทีของสำนักงานกิจการยุทธธรรมร่วมกับเครือข่ายนิติศาสตร์เพื่อสังคม ซึ่งได้รับเกียรติจาก ดร.วันฉัตร สุวรรณกิตติ รองเลขาธิการสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ พันตำรวจโท ดร.พงษ์ธร วัฒนศิริ ผู้อำนวยการสำนักงานกิจการยุทธธรรม ศาสตราจารย์ ดร.กรกฎ ทองชะโชค คณบดีคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ โดยมีอาจารย์ไพสิฐ พาณิชย์กุล คณบดีนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เป็นผู้ดำเนินรายการสรุปสาระสำคัญในเวทีสัมมนา ดังนี้

เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน ตามวาระขององค์การสหประชาชาติ (United Nations : UN) ประเทศไทย ได้นำเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน ทั้ง 17 เป้าหมาย มาเป็นส่วนหนึ่งในการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี ซึ่งคณะกรรมการเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (กพย.) ได้มีมติการประชุมครั้งที่ 1/2562 กำหนดแผนการขับเคลื่อนเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนสำหรับประเทศไทย

(Thailand's Roadmap SDGs) ประกอบด้วย 6 แนวทาง ดังนี้

1. การสร้างการตระหนักรู้ ถือได้ว่าเป็นหัวใจหลักที่มีความสำคัญ
2. การเชื่อมโยงเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนกับแผน 3 ระดับของประเทศ
3. กลไกการขับเคลื่อนการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยเน้นกลไกภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วม และหน่วยงานภาครัฐ บูรณาการร่วมกับทุกภาคส่วนของสังคมเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม
4. การดำเนินงานเพื่อบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยยึดหลักความสัมพันธ์เชิงเหตุและผล เพื่อจัดทำแผนงาน/โครงการที่สำคัญต่อการบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนและยุทธศาสตร์ชาติ รวมทั้ง ขยายผลสู่การขับเคลื่อนเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนในระดับพื้นที่ (SDGs Localization) และลงมือให้การปฏิบัติอย่างแท้จริง

5. ภาศักรพัฒนา ผ่านการสนับสนุนความร่วมมือกับทุกภาคส่วนทั้งในประเทศและภาศักรพัฒนาระหว่างประเทศ เพื่อร่วมขับเคลื่อนประเทศไทยให้บรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน

6. การติดตามประเมินผลการขับเคลื่อนเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน ด้วยระบบฐานข้อมูลกลางที่มีการรายงานความก้าวหน้าจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างสม่ำเสมอ

นอกจากนี้ ประเด็นความสอดคล้องของ SDG แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ และร่างแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 โดยทุกเป้าหมายของแผนแม่บทฯ จะต้องมีการจัดทำห่วงโซ่คุณค่า (value chain) ที่เป็นองค์ประกอบของการดำเนินการให้เกิด

การบรรลุเป้าหมาย โดยนำการวงจรบริหารงาน
อย่างมีคุณภาพ (PDCA) มาเป็นแผนปฏิบัติการ
ผ่านโครงการหรือกิจกรรมในการขับเคลื่อน
การดำเนินงาน

เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน เป้าหมายที่
16 ถือเป็นเป้าหมายพื้นฐานสำคัญที่ส่งเสริม
และสนับสนุนเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนทั้ง
17 เป้าหมาย ให้สามารถบรรลุผลสำเร็จและ
เกิดการพัฒนาย่างยั่งยืน ทั้งในด้านเศรษฐกิจ
สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยเน้นในเรื่องการเข้าถึง
ความยุติธรรม ส่งเสริมหลักนิติธรรม การมี
ส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรม โดยมีความ
เชื่อมโยงกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน
ในทุกเป้าหมาย ในแง่การบังคับใช้กฎหมาย
ยกตัวอย่าง มิติการขจัดความยากจน ไม่ให้
ความยากจนของประชาชนเป็นอุปสรรคต่อ
การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม ซึ่งในงานยุติธรรม
ก็คือการจัดตั้งกองทุนยุติธรรม สำนักงานกิจการ
ยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม เป็นเจ้าภาพหลัก
ในการขับเคลื่อน SDG 16 ประกอบด้วย
12 เป้าหมายย่อย 24 ตัวชี้วัด โดยแบ่งออกเป็น
3 ด้าน คือ

1. ด้านสังคมสงบสุข (Peace) ที่มีนิยาม
แบบสั้นว่า “ปลอดอาชญากรรม ลดความรุนแรง
ปราศจากการทุจริต”

2. ด้านความยุติธรรม (Justice) ที่มีนิยาม
แบบสั้นว่า “เข้าถึงความยุติธรรม ลดความเหลื่อมล้ำ
จัดการเลือกปฏิบัติ”

3. ด้านไม่แบ่งแยก/สถาบันที่เข้มแข็ง
(Strong Institutions) ที่มีนิยามแบบสั้นว่า
“ยกระดับการให้บริการและส่งเสริมการมีส่วนร่วม”

ทั้งนี้ ได้มีการนำเป้าหมายการพัฒนา
ที่ยั่งยืน เป้าหมายที่ 16 มาเป็นส่วนหนึ่งในการ

จัดทำร่างแผนแม่บทการบริหารงานยุติธรรม
แห่งชาติ ฉบับที่ 4 ซึ่งได้กำหนดไว้ 3 มิติ
ประกอบด้วย มิติที่ 1 การสร้างความเป็นธรรม
ทางกฎหมาย โดยการมีกฎหมายที่ดีเท่าที่จำเป็น
ยกเลิกกฎหมายที่เป็นอุปสรรคต่อการบังคับใช้
กฎหมาย หรือที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนา
ประเทศ และการรักษาความสมดุลต่อประโยชน์
สาธารณะ และความต้องการของประชาชน
ตามสภาพสังคมในขณะนั้น หรือการสร้าง
วัฒนธรรมของการเคารพกฎหมายของประชาชน
ในการสร้างความตระหนักรู้ของประชาชน
มิติที่ 2 การพัฒนากระบวนการยุติธรรมตาม
มาตรฐานสากล เน้นการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม
อย่างทั่วถึงและเท่าเทียม (Inclusive justice) โดยมี
ศูนย์ยุติธรรมชุมชนในการสร้างการตระหนักรู้
จากประชาชนสู่ประชาชน กำหนดแนวทางการ
สร้างการรับรู้จากสื่อที่เหมาะสมในแต่ละ
กลุ่มเป้าหมาย หรือการใช้มาตรการที่หลากหลาย
ในการยุติข้อพิพาท การลดความขัดแย้งโดยใช้
กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในชุมชน
การใช้มาตรการอื่นแทนการควบคุมตัว
และ มิติที่ 3 การประสานความร่วมมือในการบริหารงาน
ยุติธรรมเชื่อมโยงและใช้ประโยชน์จาก
เทคโนโลยี อาทิ การติดตามสถานะคดีผ่าน
ระบบออนไลน์ (Case Tracking) การจัดตั้ง
ศูนย์พยากรณ์สถานการณ์อาชญากรรม
เพื่อวิเคราะห์สถานการณ์อาชญากรรมที่เกิดขึ้น
ในพื้นที่ (Crime Mapping) นำข้อมูลมาใช้
วิเคราะห์กำหนดแผนในการบริหารงานยุติธรรม
รวมถึงการตรวจสอบการทำงานของหน่วยงาน
และเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรม ทั้งนี้
การมีพระราชบัญญัติพัฒนาการบริหารงาน
ยุติธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2549 จะเป็นกรอบ

การประสานความร่วมมือโดยใช้แผนแม่บท การบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ เป็นตัวชี้ทิศทาง การดำเนินงานร่วมกัน เพื่อความสงบสุขของ ประชาชน ความยุติธรรมและการสร้างความเข้มแข็งของสถาบันในสังคมอย่าง แท้จริงต่อไป

“ความยุติธรรมเป็นของทุกคน แล้วทุกคน เข้าถึงความยุติธรรมได้” ในการขับเคลื่อน เป้าหมายที่ 16 ในระดับพื้นที่ พบว่า ประเด็น การรับรู้กระบวนการยุติธรรมของประชาชน ถ้าประชาชนไม่ได้มีปัญหาด้านกระบวนการ ยุติธรรม ประชาชนก็ไม่อยากจะรับรู้ ซึ่งถือเป็น เรื่องปกติ แต่ถ้าเมื่อไรที่เกิดปัญหา ประชาชน จะต้องการหาทางแก้ไขปัญหานั้น จึงกล่าวได้ว่า การเข้าถึงกลุ่มประชาชนเพื่อสร้างการรับรู้ ในเรื่องของกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม ที่เหมาะสมกับประเภทของแต่ละกลุ่ม อาจจะต้องอาศัยบทบาทของศูนย์ยุติธรรม ชุมชน ซึ่งภาครัฐควรบูรณาการร่วมกันระหว่าง หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน โดยเน้น การกระจายอำนาจลงสู่พื้นที่ชุมชน โดยผ่าน ศูนย์ยุติธรรมชุมชน มุ่งเน้นความร่วมมือของ ภาคประชาชน บูรณาการร่วมกับส่วนราชการ ในพื้นที่ อย่างไรก็ตาม เรื่องกระจายอำนาจ ในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม มองว่าด้วย บทบาทของกระทรวงยุติธรรมที่มีหน่วยงาน อยู่ในส่วนภูมิภาค แต่พบว่า มีปัญหาในชุมชน เรื่องการบูรณาการงานของเครือข่าย ดังนั้น จึงควรพัฒนาเครือข่ายให้รองรับกับการ เปลี่ยนแปลงกับกลไกของกระทรวงยุติธรรม หรือหน่วยงานอื่นในภูมิภาคที่เกี่ยวข้องกับเรื่อง ของความเป็นธรรม โดยเฉพาะคำว่ากระบวนการ ยุติธรรมคงไม่ใช่เป็นกรณีที่ถูกแจ้งข้อกล่าวหาแล้ว

เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมแต่เพียงอย่างเดียว ซึ่งตั้งแต่เกิดจนตายและพบว่าประชาชนไม่ได้ รับความเป็นธรรมนั่นคือ เรื่องความยุติธรรม ทั้งหมด โดยกระทรวงยุติธรรม สามารถเป็น เจ้าภาพของการพัฒนาที่ยั่งยืนในเรื่องของ กระบวนการยุติธรรมเป็นจุดเชื่อมต่อระหว่าง ท้องถิ่น และอาศัยกลไกที่เป็นเชิงบูรณาการ ในส่วนภูมิภาคโดยผ่านคณะกรรมการพัฒนา การบริหารงานยุติธรรมระดับจังหวัด (กพยจ.) ซึ่งเป็นการบูรณาการการทำงานร่วมกับหน่วยงาน ต่าง ๆ ที่จะสามารถขับเคลื่อนงานด้านยุติธรรม ได้อย่างยั่งยืน อาทิ เรื่องการปล่อยตัวผู้กระทำผิด ซึ่งเป็นสิ่งที่ดีในเชิงนโยบายหรือการลดความแออัด ในเรือนจำ แต่อยากให้เพิ่มช่องทางการสื่อสาร ให้ประชาชนรับรู้ในเรื่องของการสงเคราะห์ ผู้กระทำผิด

5. เวทีสัมมนาหัวข้อ “เทคโนโลยีกับ กระบวนการยุติธรรมที่มีประชาชนเป็นศูนย์กลาง”

เป็นเวทีของสถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย (Thailand Institute of Justice : TIJ) ได้รับเกียรติจากผู้บริหารและบุคลากรของ สถาบัน ได้แก่ ดร.พิเศษ สะอาดเย็น ผู้อำนวยการ สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย ดร.อณูวรรณ วงศ์พิเชษฐ์ รองผู้อำนวยการ สถาบันเพื่อความยุติธรรมแห่งประเทศไทย และผู้อำนวยการสำนักนวัตกรรมเพื่อความยุติธรรม

และนางสาวกัญต์รวี กิตยารักษ์ ผู้จัดการโครงการสำนักนวัตกรรมการเพื่อความยุติธรรมมาร่วมแลกเปลี่ยนประสบการณ์ สรุปสาระสำคัญดังนี้

• TIJ ได้มองนิยามของ “ความยุติธรรม” เป็นภาพของกระบวนการยุติธรรมที่มีขอบเขตที่กว้าง ไม่ใช่การมองกระบวนการยุติธรรมเฉพาะกระแสหลักเท่านั้น หากจะมีการมองปัญหาให้มีความรอบด้านมากขึ้น และได้ให้ความสำคัญอีก 2 ส่วน ได้แก่ (1) ก่อนที่บุคคลจะกระทำผิด มีปัจจัยแวดล้อมในชีวิต ไม่ว่าจะเป็น ครอบครัว ชุมชน และ (2) เมื่อผู้กระทำผิดได้พ้นจากเรือนจำแล้ว จะต้องกลับไปอยู่ในสังคม ซึ่งจะเป็นได้ทั้งโอกาสและความเสี่ยงในการผลักดันให้บุคคลนั้นกลับไปอยู่ในกฎระเบียบในสังคมตามที่คาดหวังหรือกลับไปสู่วงจรในการกระทำผิดซ้ำ World Justice Project (WJP) : Rule of Law Index 2021 ได้สะท้อนภาพของกระบวนการยุติธรรมของประเทศไทย โดยเป็นผลการจัดอันดับการสำรวจและการประเมินตัวชี้วัดด้านหลักนิติธรรม ซึ่งประกอบด้วย 8 องค์ประกอบได้แก่ (1) การจำกัดอำนาจของรัฐบาล (2) การปราศจากการคอร์รัปชัน (3) รัฐบาลที่โปร่งใส (4) สิทธิขั้นพื้นฐาน (5) ระเบียบและความมั่นคง (6) การบังคับใช้กฎหมาย (7) กระบวนการยุติธรรมทางแพ่ง และ (8) กระบวนการยุติธรรมทางอาญา ประเทศไทยอยู่ในระดับที่มีความนิ่งและอาจจะถดถอยลงในบางมิติ ส่งผลให้ประเทศไทยติดกับดักของความพึงพอใจในการอยู่ในกระบวนการยุติธรรมที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ทำอย่างไรที่จะส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลง และมี “คน” เป็นศูนย์กลาง

• ความแตกต่างระหว่างการทำงานตามแนวคิดแบบเดิมกับการมองปัญหาเรื่องความยุติธรรม โดยใช้คนเป็นศูนย์กลางเป็นอย่างไร” งานวิจัยของ TIJ แสดงให้เห็นว่า ในวิถีชีวิตของคนนั้น แต่ละคนย่อมมีความแตกต่างกัน ทำให้ประเภทของปัญหา ความรุนแรงของปัญหาในแต่ละช่วงวัยแตกต่างกัน ดังนั้นการแก้ไขปัญหาของแต่ละบุคคลย่อมต้องใช้เครื่องมือที่แตกต่างกัน ได้มีการยกตัวอย่าง 2 โครงการ ที่สำคัญ

1. Project Management Office Model (White Space Platform อยุธยาโมเดล) เป็นการดำเนินการร่วมกับเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนและหน่วยงานเอกชน สถาบันนิติวัชร์ สำนักงานอัยการสูงสุด และสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด ในพื้นที่จังหวัดอยุธยา โดยเป็นการดำเนินการกับกลุ่มเป้าหมายที่เป็นเยาวชนกลุ่มเสี่ยงที่อยู่ในกระบวนการยุติธรรม และเยาวชนกลุ่มเสี่ยงอื่น ๆ เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการกระทำผิด ซึ่งแต่ละหน่วยงานได้ร่วมมือกันในการให้ความช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ อาทิ การพัฒนาทักษะการเข้าถึงสวัสดิการขั้นพื้นฐาน ความช่วยเหลือเฉพาะหน้าและบริการอื่น ๆ ของรัฐ โดยมีเครือข่ายของชุมชนทำหน้าที่ในการให้ความช่วยเหลือการติดตาม ประสานงาน การบริหารลักษณะนี้เป็นการบริหารที่ใช้คนเป็นศูนย์กลาง ในลักษณะที่ให้ชุมชนสามารถดูแลตนเองได้ คอยติดตามให้ความร่วมมือซึ่งกันและกันในชุมชนสิ่งสำคัญคือ ตัวกลางในการประสานงานเป็นหัวใจของความสำเร็จ

2. การแก้ไขปัญหาความรุนแรงในครอบครัว “มิติของเหยื่อ” โดยเน้นการป้องกัน และจัดการ

ปัญหาที่พบตั้งแต่ในระยะเริ่มแรก TIJ ได้ใช้เทคโนโลยี MySis Chatbot ทำหน้าที่ในการให้คำปรึกษากับผู้เสียหายที่เกิดจากการกระทำความรุนแรงในครอบครัว และทางเพศ ซึ่งมีผู้ประสบเหตุจากสถิติแม้จะยังไม่มาก แต่ยังไม่รวมถึงผู้ประสบเหตุรายวัน และกรณีที่ไม่ได้มีการแจ้งความอาจจะมีอีกจำนวนมาก MySis Chatbot ประกอบด้วย ส่วนสำคัญ 2 ส่วน ได้แก่

1) ส่วนปรึกษา 2) ส่วนแจ้งเบาะแสข้อมูล

ดังนั้น การเปลี่ยนวิธีการของผู้มีส่วนได้เสียในการกระทำความผิดเกี่ยวกับความรุนแรงเป็นรูปแบบของ Survivor Centered Approach แบ่งเป็น

- การให้ความรู้และคำปรึกษาแบบไร้อคติ ส่งเสริมการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม พัฒนาเครื่องมือ บำบัดฟื้นฟู ให้กับผู้ถูกกระทำ

- การเพิ่มศักยภาพ และเพิ่มประสิทธิภาพการทำงาน รวมถึงสร้างเครื่องมือสำหรับ Early Detection ให้กับสหวิชาชีพ

- การสร้างความตระหนักรู้ให้กับสังคม สร้างทัศนคติที่ดี สนับสนุนให้รับรู้ถึงสิทธิของตนเอง และคนในสังคมต้องให้ความร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

- การสร้างกลไกบำบัดฟื้นฟูผู้กระทำความรุนแรงอย่างมีประสิทธิภาพและสร้างสภาพแวดล้อม

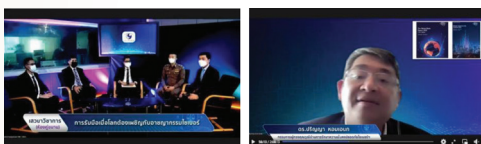
- กระบวนการยุติธรรมที่ประชาชนเป็นศูนย์กลาง/การคิดแบบประชาชนเป็นศูนย์กลาง เป็นประเด็นหลักของหน่วยราชการในช่วง 2-3 ปีที่ผ่านมา เนื่องจากเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน เป้าหมายที่ 16 ข้อ 13 กล่าวถึง เรื่องการส่งเสริมหลักนิติธรรม และการทำให้ประชาชนเข้าถึงความยุติธรรมอย่างถ้วนหน้า ซึ่งเป้าหมายของ

กระบวนการยุติธรรมที่ประชาชนเป็นศูนย์กลาง คือ เพื่อให้ประชาชนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม (Accessibility) และได้รับความเป็นธรรม (Fairness) ทั้งนี้ ประชาชนในโลกยังไม่สามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม โดยประมาณ 1.5 ล้านล้านคน ซึ่งเป็นการประเมินก่อนการแพร่ระบาด Covid 19 และคาดว่า การแพร่ระบาด น่าจะทำให้คนเข้าถึงความยุติธรรมได้ยากขึ้น สถาบัน HIIL (The Hague Institute for Innovation of Law) ได้จัดทำการศึกษาที่เรียกว่า การสำรวจความต้องการด้านความยุติธรรม (Justice Needs Survey Results) ที่มีการสำรวจประเด็นสำคัญต่าง ๆ เช่น ค่าใช้จ่ายที่ประชาชนใช้ในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม ระยะเวลาในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม ความเครียด คุณภาพของกระบวนการ เช่น ใสแ่ความโปร่งใส ความน่าเชื่อถือ และคุณภาพของผลลัพธ์ที่ได้จากการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม เช่น ความเป็นธรรม การเยียวยาความเสียหาย และการได้รับคำอธิบายที่เข้าใจได้ และองค์กร World Justice Project ได้มีการจัดประชุม The World Justice Forum 2022 ซึ่งมีประเด็นหรือหลักในเรื่องกระบวนการยุติธรรมที่มีประชาชนเป็นศูนย์กลาง มีการหารือในประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งการนำเทคโนโลยี เช่น Data, Evidence Based มาใช้เพื่อส่งเสริมกระบวนการยุติธรรมที่มีประชาชนเป็นศูนย์กลาง

- นิยามของคำว่าประชาชนเป็นศูนย์กลาง จากองค์การระหว่างประเทศ เช่น Hiil เสนอว่า การที่จะทำความเข้าใจคนในความต้องการเรื่องความยุติธรรมและเชื่อมประสานให้หน่วยงานที่จะช่วยปลดเปลื้องความทุกข์ เพื่อตอบสนองความต้องการของคนด้านกระบวนการยุติธรรม

- ทิศทางในการพูดคุยเรื่องการสร้างกระบวนการยุติธรรมที่มีประชาชนเป็นศูนย์กลาง (People Centered Justice) ประกอบด้วยสร้างอย่างไรให้ยั่งยืนและไปในทิศทางเดียวกัน จะวัดผลอย่างไร และตัวอย่างความสำเร็จเป็นอย่างไร ถอดบทเรียนได้อย่างไรบ้าง โดยอาจพิจารณาตัวอย่างที่ประสบความสำเร็จที่สามารถเปลี่ยนบริบทกระบวนการยุติธรรมเพื่อนำไปสู่ผลลัพธ์ที่ดีขึ้น (Game Changer) 7 รูปแบบ ดังนี้ 1) การบริการด้านความยุติธรรมชุมชน (Community Justice Services) 2) สัญญาและเอกสารทางกฎหมายที่เป็นมิตรต่อผู้ใช้งาน (User Friendly Contracts and other Legal Documents) 3) แพลตฟอร์มบรรเทาข้อพิพาทแบบเบ็ดเสร็จ (One-stop Dispute Resolution Platforms) 4) ศาลที่มุ่งแก้ปัญหาสำหรับคดีอาญา (Problem-solving Courts for Criminal Cases) 5) ระบบที่ช่วยให้ประชาชนเข้าถึงบริการสาธารณะที่จำเป็น (Claiming services to help people access vital public services) 6) แอปพลิเคชันป้องกันจากความรุนแรง การลักทรัพย์ และการฉ้อโกง (Prevention Services via apps to ensure safety from violence, theft and fraud) 7) บริการออนไลน์แก้ปัญหาความยุติธรรมอย่างยุติธรรมและมีประสิทธิภาพ (Online information and follow-up services that solve justice problems fairly and effectively)

6. เวทีสัมมนาหัวข้อ “การรับมือเมื่อโลกต้องเผชิญกับอาชญากรรมไซเบอร์”

เป็นเวที (ห้องคู่ขนาน) ของมหาวิทยาลัยรังสิต โดยมีวิทยากรซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับอาชญากรรมไซเบอร์มาร่วมให้องค์ความรู้เกี่ยวกับการป้องกันภัยอาชญากรรมไซเบอร์ ประกอบด้วย Mr. Alexandru Caciuloiu Programme Coordinator (cybercrime), UNODC ดร.ปริญญา หอมเอนก ตำแหน่งกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิด้านการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์พลตำรวจตรี นิเวศน์ อภาวคิน ตำแหน่งผู้บังคับการตรวจสอบและวิเคราะห์อาชญากรรมทางเทคโนโลยี สำนักงานตำรวจแห่งชาติ ร้อยตำรวจเอก เขมชาติ ประกายหงษ์มณี ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านคดีการค้ำมนุษย์และคดียาเสพติด กรมสอบสวนคดีพิเศษ (DSI) โดยมีรองศาสตราจารย์พันตำรวจโท ดร.กฤษณพงศ์ พูตระกูล คณะอาชญาวิทยาและการบริหารงานยุติธรรม มหาวิทยาลัยรังสิตเป็นผู้ดำเนินรายการ สรุปสาระสำคัญ ดังนี้

- ในรอบ 2-3 ปีที่ผ่านมา สถิติด้าน Cybercrime มีปริมาณที่เพิ่มสูงขึ้น ได้แก่ การหลอกลวงทางเพศ Sextortion and Romance scams และการฉ้อโกงและหลอกลวงจากสถิติ UN Cybercrime ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการกักตัวช่วง Covid 19 สถานการณ์อาชญากรรมไซเบอร์ที่เพิ่มขึ้นหลัก ๆ จะเป็นเรื่องการฉ้อโกงรูปแบบต่าง ๆ คือ การเรียกค่าไถ่ทางระบบคอมพิวเตอร์ โดยจ่ายเงินคริปโตเคอร์เรนซี (Cryptocurrency) หรือสกุลดิจิทัลเพื่อแลกกับรหัสปลดล็อก เป็นปัญหาใหญ่ระดับโลกที่มีการโจมตีโครงสร้างพื้นฐานสำคัญของประเทศต่าง ๆ กลุ่มที่ตกเป็นเหยื่อมีทั้งบริษัทเอกชน โรงพยาบาล หรือแม้กระทั่งระบบขนส่งมวลชน ประเทศไทยรับผลกระทบอยู่ในอันดับต้น ๆ

มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ และส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจในอนาคต อาชญากรรมอีกรูปแบบหนึ่งที่พบมาก คือ การหลอกลวงโดยใช้ E-mail ปลอมของผู้บริหารระดับสูง เพื่อสร้างความสัมพันธ์หาฐานลูกค้า และหลอกลวงเงินไม่ต่ำกว่า 10-20 ล้านขึ้นไป อาชญากรรมที่แสวงหาผลประโยชน์ผ่านเว็บมืดหรือ Dark web ที่สามารถเข้าถึงได้ผ่านเครือข่ายส่วนตัวเสมือน (Virtual Private Network: VPN) สำหรับแนวโน้มสถิติด้านนี้ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ข้อมูล UNODC ปี 2020 ได้แสดงให้เห็นถึงแนวโน้มอาชญากรใช้เว็บมืดเพื่อซื้อของผิดกฎหมาย และเผยแพร่สื่อออนไลน์ที่ผิดกฎหมายต่าง ๆ การหลอกลวงในรูปแบบ MarketPlace มีจำนวนเพิ่มมากขึ้น มี Platform ที่คล้ายกับการซื้อสินค้าผ่าน Lazada หรือ Shopee โดยใช้สกุลเงินดิจิทัลซื้อจากสถิติใช้บัตรเครดิตมากที่สุด ต่อมาทาง UN ได้พยายามออกกฎระเบียบ ข้อบังคับในการใช้ Cryptocurrency เพื่อให้มีผลบังคับใช้อย่างรัดกุมมากขึ้น

การรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์จากการสำรวจ Global 2022 สอดคล้องกับ UN ว่า คดี Cybercrime เพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก และเจ้าหน้าที่ในการตรวจสอบด้านนี้มีไม่เพียงพอ Cybersecurity Culture ความรู้ของคนที่ถูกหลอกหรือตกเป็นเหยื่อก็มีไม่มากพอ คาดการณ์ว่าประเทศไทยน่าจะยังไม่มีมาตรการป้องกันด้าน cybercrime ช่องโหว่ในการเกิดปัญหาอาชญากรรมของประเทศไทย คือ การโพสต์แชร์รูปภาพ ข้อความ การระบุชื่อที่อยู่ E-mail เบอร์โทรศัพท์ เพราะข้อมูลสามารถถูกดึงไปได้เพียงแค่กรอกข้อมูลในบริการแอปพลิเคชันต่าง ๆ หรือแม้กระทั่งการใช้บัตรเครดิต เดบิต

ก็สามารถโดนแฮกข้อมูลได้ อีกเรื่องหนึ่งที่สำคัญ คือ การนำข้อมูลไปเผยแพร่เพื่อให้เกิดความอับอาย ซึ่งการป้องกันยังไม่เห็นเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ ประเทศไทยกำลังถูกภัยทางไซเบอร์โจมตีในหลากหลายรูปแบบ โดยมีทั้งวิธีการป้อนข้อมูลให้เกิดความแตกแยกกันเองภายในชาติ จึงต้องมีกระบวนการเร่งด่วนในการให้ความรู้แก่ประชาชนเพื่อป้องกันการถูกหลอกลวง ปัญหาการถูกโจมตีทางไซเบอร์ไม่ได้เป็นเรื่องของเทคโนโลยีเพียงอย่างเดียว แต่ยังมีองค์ประกอบอื่นเข้ามาเกี่ยวข้อง ทั้งเรื่องคนและกระบวนการ ดังนั้น จึงต้องสร้างความตระหนักรู้และสร้างทักษะที่ดีในการปกป้องตนเอง นอกจากนี้ ควรเข้มงวดในการบังคับใช้กฎหมาย และให้ความสำคัญในการแบ่งปันข้อมูลเพื่อรับมือกับปัญหาอาชญากรรมไซเบอร์

- สำนักงานตำรวจแห่งชาติ ได้จัดทำเว็บไซต์ Hightechcrime.org เพื่อให้ความรู้กับประชาชน โดยมีเนื้อหาต่าง ๆ เช่น ภัยออนไลน์ โกลด์ตัวข่าวปลอม (Fake News) การละเมิดทางเพศ การหลอกลวงทางการเงิน นอกจากนี้ ได้มีการเปิดเว็บไซต์ Thaipoliceonline เพื่อรับแจ้งความออนไลน์ โดยสถิติการรับแจ้งตั้งแต่ 1-28 มีนาคม พ.ศ. 2565 ที่ผ่านมามีจำนวน 7,681 คดี มีการจับกุมคดีหลัก ๆ คือ คดีหลอกลวงออนไลน์ ด้านการเงิน 4,436 คดี คดีหลอกลวงขายสินค้าออนไลน์/ผิดกฎหมาย 3,854 คดี คดีข่าวปลอม 89 คดี คดีละเมิดทางเพศเด็กและสตรี 17 คดี และคดีอื่น ๆ 231 คดี สำหรับรูปแบบภัยคุกคามไซเบอร์โกลด์ตัวอันดับแรกเป็นเรื่องการเงิน เช่น กรณีมีเงินรั่วไหลจากบัญชีธนาคาร สาเหตุเกิดจากการโดนขโมยข้อมูล 3 ตัวเลขหลังบัตรเครดิต จากการทำธุรกรรมบนออนไลน์ หรือการรู้เท่า

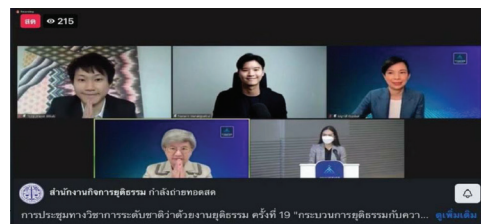
ไม่ถึงการณ์ในการจ่ายเงินผ่านบัตร และคนร้ายทราบตัวเลขดังกล่าว ทำให้คนร้ายสามารถชুমหาบัตรเครดิต และใช้ทำธุรกรรมทางการเงินได้ ซึ่งแนวทางในการป้องกัน คือ การให้ความรู้เวลาที่จะติดตั้งแอปพลิเคชันและอนุญาตให้เข้าถึงข้อมูลเท่าที่จำเป็น และตั้งค่าการใช้งานเปิดเผยข้อมูลส่วนบุคคลเท่าที่จำเป็น และหลีกเลี่ยงการทำธุรกรรมเมื่อใช้สัญญาณ Public Wifi ในส่วนการพัฒนาบุคลากรเพื่อรับมือกับปัญหาอาชญากรรมไซเบอร์ ได้มีการส่งเสริมความรู้พื้นฐานด้านระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ พัฒนางานสืบสวนด้าน Cyber Security โดยกำหนดให้มีการฝึกอบรมภายใน และดำเนินการอบรมออนไลน์ให้กับเจ้าหน้าที่ตำรวจทั่วประเทศ มีการมอบทุน ก.พ. เพื่อให้เจ้าหน้าที่เพื่ออบรมหลักสูตรระยะสั้น เสริมความรู้ในโรงเรียน นายร้อยตำรวจ รวมถึงส่งเสริมความร่วมมือกับองค์กร/หน่วยงานระหว่างประเทศ

- จากข้อมูลการสำรวจ พบว่า เด็กและเยาวชนอายุระหว่าง 12-17 ปี ของไทยประมาณร้อยละ 50 สามารถเข้าถึง internet ได้อย่างอิสระ โดยไม่มีผู้ใหญ่ดูแล และประมาณร้อยละ 9 หรือ 400,000 คน ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมไซเบอร์ โดยเหยื่อส่วนใหญ่เป็นชาย อายุ 13-15 ปี และเมื่อพิจารณาสถิติทุกปีพบว่า อายุจะยิ่งน้อยลงจนถึงระดับอนุบาล ซึ่งผู้กระทำผิดมักเป็นบุคคลใกล้ชิดกับเหยื่อโดยจะมีการครอบครองสื่อลามกเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน ผลกระทบจากอาชญากรรมที่เกิดขึ้นนำไปสู่การ Cyber Bullying สำหรับความท้าทายในการรับมือกับอาชญากรรมไซเบอร์ที่เกิดขึ้นกับเหยื่อที่เป็นเด็กและเยาวชนพบว่า การสืบสวนอาชญากรรมไซเบอร์ที่เกิดขึ้น ในกลุ่มเสี่ยง

ที่เป็นเด็กและเยาวชนต้องระบุตัวตนของเหยื่อให้ได้ เพื่อนำไปสู่การจับกุมผู้กระทำผิด แต่เนื่องจากปัจจุบันเจ้าหน้าที่รับผิดชอบเรื่องดังกล่าวยังมีจำนวนน้อย และต้องอาศัยความร่วมมือในหลากหลายหน่วยงานและผู้เชี่ยวชาญในการจับกุมผู้กระทำผิด (สำนักงานตำรวจแห่งชาติ กรมสอบสวนคดีพิเศษ กรมการปกครอง กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ นักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์) ประกอบกับยังคงมีข้อจำกัดในเรื่องการเชื่อมโยงข้อมูลเพื่อดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้อง ดังนั้น ปัจจุบันงานในเชิงป้องกันจึงมีความสำคัญ โดยเฉพาะการควบคุมของผู้ปกครองในการเข้าถึง internet ของเด็กและเยาวชน ต้องมีการจำกัดระยะเวลาจำกัดประเภทเนื้อหาที่เด็กและเยาวชนจะเข้าไปใช้งาน สำหรับมาตรการอื่นๆ มีความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชนทั้งประเทศไทยและต่างประเทศ โดยมีการหาพันธมิตรตรวจจับการส่งต่อสื่อลามกอนาจารเด็กหรือการตรวจค่าที่ใช้ในกลุ่มเฉพาะของอาชญากร โดยมีความร่วมมือกับหน่วยงานในประเทศอังกฤษ เพื่อหามาตรการป้องกันไม่ให้เด็กและเยาวชนตกเป็นเหยื่อ

■ วันที่ 31 มีนาคม 2565

7. เวทีสัมมนาหัวข้อ “เศรษฐกิจดิจิทัล ทำอย่างไรให้กระบวนการยุติธรรมไม่ตกขบวน”

เป็นเวทีในการถ่ายทอดองค์ความรู้ มุมมองจากผู้ทรงคุณวุฒิและผู้มีประสบการณ์ที่เกี่ยวกับระบบเศรษฐกิจของประเทศ ได้แก่ นางสาวรีนวดี สุวรรณมงคล เลขาธิการสำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ ดร.ชญาวดี ชัยอนันต์ ผู้อำนวยการอาวุโส ธนาคารแห่งประเทศไทย นายจิรายุส ทรัพย์ศรีโสภา ผู้ก่อตั้งบริษัท บิทคับ ออนไลน์ โดยมี นายนครินทร์ วณกิจไพบูลย์ คอรั้มนิสต์ และบรรณาธิการบริหาร THE STANDARD เป็นผู้ดำเนินรายการสรุปประเด็นสาระสำคัญ ดังนี้

- ในมิติเรื่องเศรษฐกิจดิจิทัลต้องนึกถึง Cross Border ที่จะต้องมีการหารือร่วมกันของผู้ที่มีส่วนร่วม ทั้งผู้ประกอบการหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ปัจจุบันมีพระราชบัญญัติสินทรัพย์ดิจิทัล พ.ศ. 2561 เป็นกฎหมายที่มีความสำคัญเพื่อให้ภาคเอกชนเกิดประโยชน์สูงสุด เศรษฐกิจดิจิทัลเป็นสิ่งที่อาจมองไม่เห็นขีดในกระบวนการยุติธรรม แต่ถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการกระทำผิด เรียกว่า อาชญากรรมทางเศรษฐกิจ เช่น White collar crime, Dark web การเป็นช่องทางในการฟอกเงิน ดังนั้น จึงต้องมีมาตรการเพื่อคุ้มครองประชาชนบางกรณีอาจจะต้องมีการกำกับดูแล ซึ่งอาจจะก่อให้เกิดภาระกับผู้ประกอบการ อย่างไรก็ตาม สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ซึ่งได้กำหนดเป้าหมายว่า การทำให้อุตสาหกรรมสินทรัพย์จะต้องเข้มแข็งและเป็นที่ยอมรับได้มีการประสานความร่วมมือกับตำรวจสอบสวนกลาง กองบังคับการปราบปรามการกระทำผิดคดีเกี่ยวกับอาชญากรรมทางเทคโนโลยี สำนักงาน ป.ป.ส. และกรมสอบสวนคดีพิเศษ รวมถึงได้มีการใช้ประโยชน์จากฐานข้อมูล big data

เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานมีการนำ AI เข้ามาจับบทบาท แต่หัวใจสำคัญทุกหน่วยงานจะต้องร่วมมือกันผู้ลงทุนจะต้องเข้าใจผลิตภัณฑ์ และจะต้องหมั่นศึกษาเรื่องระบบเทคโนโลยี สามารถสนทนา หรือ Technology Literacy ให้เท่าทันกับความเปลี่ยนแปลง รวมไปถึงการออกกฎ กติกา ที่ต้องยอมรับร่วมกันทุกฝ่ายเพื่อประโยชน์ร่วมกัน

- เศรษฐกิจดิจิทัล คือ เศรษฐกิจที่ถูกขับเคลื่อนด้วยดิจิทัล เป็นการทำธุรกรรมได้อย่างไร้พรมแดนและรวดเร็ว ธนาคารแห่งประเทศไทย ซึ่งมีหน้าที่ในการดูแลภาพรวมของระบบเศรษฐกิจให้มีเสถียรภาพ “เสมือนราวกันตัก” ได้มีการเตรียมความพร้อมในฐานะ Regulator ทั้งในเรื่องของการพัฒนานวัตกรรมเพื่อช่วยให้ประชาชนทำธุรกิจได้สะดวกขึ้น อย่างไรก็ตาม ธนาคารฯ มีนโยบายไม่สนับสนุนให้มีการนำสินทรัพย์ดิจิทัลมาซื้อขายแลกเปลี่ยนในวงกว้าง เพราะเป็นเรื่องที่มีความเสี่ยงสูง และไม่มั่นใจว่าประชาชนจะได้รับ การดูแล และได้รับความปลอดภัยอย่างแท้จริง เนื่องจากมีความเสี่ยงในการดูแลเสถียรภาพ และอาจจะเกิดผลกระทบต่อประชาชนบางกลุ่ม เช่น อาชญากรรมไซเบอร์ การฟอกเงิน ซึ่งเป็นความท้าทายที่ไม่ได้เกิดขึ้นเฉพาะกับสถาบันการเงินเท่านั้น อย่างไรก็ตาม ทางธนาคารฯ ได้พยายามที่จะปรับเกณฑ์การกำกับดูแลความเสี่ยงในอุตสาหกรรมที่มีการเปลี่ยนแปลงมาอย่างต่อเนื่อง บางกรณีมีปัญหาไม่สามารถดำเนินการได้ เนื่องจากติดข้อกฎหมายและกระบวนการปรับปรุงกฎหมายต้องใช้ระยะเวลาดำเนินการ

- แนวโน้มระบบเศรษฐกิจในยุคดิจิทัลแห่งโลกอนาคต มีการคาดการณ์ว่าเศรษฐกิจดิจิทัล

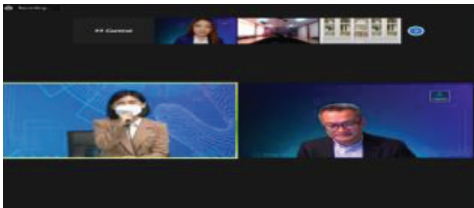
ในอีก 5-10 ปีข้างหน้า จะกลายมาเป็นระบบเศรษฐกิจหลักและเติบโตขึ้นเรื่อย ๆ สิ่งที่ประเทศไทยขาดตุลมากที่สุด คือ ประเทศไทยมีประชาชนที่ใช้เทคโนโลยีมากที่สุด แต่เทคโนโลยีที่ใช้ล้วนเป็นเทคโนโลยีของต่างประเทศ โดยที่ประเทศไทยกลับแทบไม่ได้มีบทบาทเป็นผู้ผลิตเทคโนโลยี อย่างไรก็ตาม ในอนาคตควรจะกำหนดเป้าหมายในการเป็น Digital Hub ของอาเซียน เพื่อให้สามารถหลุดพ้นจากกรอบของกีดกันรายได้ปานกลาง และช่วยให้มีกระแสเงินหมุนเวียนเข้ามาในประเทศ จากสถิติที่ผ่านมาพบว่า ในช่วงปี ค.ศ. 2020-2021 กลับไม่ค่อยมี Start-up ใหม่เกิดขึ้น ดังนั้น ในอนาคตจึงต้องมีการสนับสนุนให้มี National Champion ให้มากขึ้น เพื่อที่จะได้นำเงินมาพัฒนาประเทศไทย และส่งเสริมให้กลายเป็น Digital Hub ของอาเซียนให้ได้ในช่วงที่เกิดสถานการณ์ Covid-19 โลกได้มีการแบ่งแยกออกเป็น 2 ด้าน อีกด้านหนึ่งมองว่าเป็นช่วงเวลาวิกฤตที่ทรามต้องไล่พนักงานออก ต้องตัดราคาเพื่อความอยู่รอด แต่ในขณะที่อีกกลุ่มหนึ่งมีการเติบโตอย่างก้าวกระโดด ประเทศในแถบอาเซียนมี Internet user เพิ่มขึ้นมากกว่า 60 ล้านคน จาก 280 ล้านคน ซึ่งที่เกิดขึ้นมาใหม่ล้วนเป็น Digital Consumer ทำให้เงินมีการเปลี่ยนรูปแบบไปจากกระเป๋าดั้งเดิมจึงต้องมีการพิจารณาให้เห็นว่า ในอนาคตเงินจะเปลี่ยนไปในรูปแบบใด ประเทศไทยจะต้องวางแนวทางเพื่อเตรียมพร้อมรับกับเทคโนโลยีที่จะเปลี่ยนแปลงไป หากประเทศไทยสามารถดำเนินเศรษฐกิจไปในทิศทางที่ถูกต้องก็จะสามารถสร้างผลกำไรได้จากรูปแบบของระบบเศรษฐกิจดิจิทัลที่เปลี่ยนแปลงไป ทั้งนี้ ในการดำเนินการวางโครงสร้างของระบบ

เศรษฐกิจต่าง ๆ ต้องมีการร่วมมือกันในทุกภาคส่วนเพื่อให้เกิดผลสำเร็จ เช่น ภาคเอกชนก็ต้องมีการพัฒนาเรื่อง Augmented Reality, Metaverse, Internet from the sky (Internet 3 dimensions), Blockchain, Cryptocurrency, AI สิ่งเหล่านี้จะช่วยทำให้เทคโนโลยีสารสนเทศสามารถพัฒนาไปได้ และในอนาคตประชาชนสามารถทำงานที่ไหนก็ได้ และปัจจุบันมีสิ่งที่มีประชาชนมองไม่เห็น คือ Blockchain ดังนั้น การจะระบุตัวตนได้ในอนาคต คือ Avatar ที่เก็บอยู่ใน Blockchain แต่ปัจจุบันสิ่งที่ระบุตัวตนได้ คือ E-mail ดังนั้น ในส่วนของภาครัฐจะต้องหาจุดกึ่งกลาง และทำให้กฎหมายต่าง ๆ ปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

- บทบาทของเศรษฐกิจดิจิทัลที่กระทบต่อหน่วยงานภาครัฐและหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมพบว่า ปัจจุบันยังคงมีการสื่อสารที่ผิดพลาดหรือขาดความเข้าใจ บางเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นไม่มีกฎระเบียบหรือกติกาควบคุม เกิดช่องโหว่ทางกฎหมาย ดังนั้น สิ่งที่หน่วยงานภาครัฐและหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมจะต้องดำเนินการ คือ การสนับสนุนและการจัดการในลักษณะของการประสานความร่วมมือกัน หน่วยงานภาครัฐและหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมจำเป็นต้องมีการปรับตัวให้เท่าทันกับระบบเศรษฐกิจดิจิทัล ซึ่งมีประเด็นที่จะต้องไปพิจารณาต่อไป ได้แก่ 1) เรื่องกฎหมายที่ใช้กำกับดูแล สถานการณ์ที่มีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว จะทำอย่างไรให้กฎหมายที่บังคับใช้อยู่สามารถรองรับและปรับเปลี่ยนได้ทันต่อสถานการณ์ที่เกิดขึ้น เครื่องมือประเมินผลกระทบทางกฎหมาย (RIA) มีความสำคัญในการสนับสนุนการดำเนินงานในเรื่องดังกล่าว

2) การบังคับใช้กฎหมาย มีการนำเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาใช้ในการทำงานมากขึ้น ส่งผลให้ข้อมูลต่างๆ มีปริมาณเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว บางข้อมูลได้ถูกนำมาใช้เป็นพยานหลักฐานและบางข้อมูลเกิดการสูญหายอย่างรวดเร็ว เกิดกลุ่มมิจฉาชีพที่มีการนำระบบเทคโนโลยีมาใช้ในการปลอมแปลงข้อมูลและส่งผลให้เกิดความเสียหายต่างๆ ทำให้การติดตามและการป้องกันกระทำได้ยากขึ้น และ 3) จะทำอย่างไรให้ผู้ปฏิบัติงานหรือผู้บังคับใช้กฎหมาย มีความรู้ความเข้าใจเรื่องเทคโนโลยีมากขึ้น โดยเฉพาะในเรื่องของการสื่อสาร จึงเป็นประเด็นที่ท้าทายของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

8. เวทีสัมมนาหัวข้อ “การมองอนาคตแบบ Futurist เพื่อสร้างความยั่งยืนของประเทศ”

โดยจะเป็นการแบ่งปันความรู้จากวิทยากรซึ่งมีความเชี่ยวชาญในเรื่องของอนาคตศึกษา โดยได้มีการอธิบายถึงการนำเครื่องมือการมองอนาคตมาใช้ในการออกแบบจากทัศน์ ได้แก่ นางสาววิพัตรา โตเต็มโชคชัยการ นักวิจัยด้านการคาดการณ์อนาคต ศูนย์วิจัยอนาคตศึกษา (Future Tales Lab by MQDC) และรองศาสตราจารย์ ดร. อภิวัฒน์ รัตนวราหะ อาจารย์ประจำภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยมี นางสาวพิชญภา

ศรีบัว ศูนย์พยากรณ์สถานการณ์อาชญากรรมแห่งชาติ สำนักงานกิจการยุติธรรม เป็นผู้ดำเนินรายการ สรุปสาระสำคัญ ดังนี้

- แนวคิดของ Futurist หรืออนาคตศึกษา มีเครื่องมือที่สำคัญ คือ Foresight (การคาดการณ์อนาคต) เป็นกระบวนการคิดวิเคราะห์ อธิบายอย่างเป็นระบบเกี่ยวกับภาพอนาคตต่างๆ ที่สามารถเกิดขึ้นได้ เพื่อนำไปใช้ประกอบการตัดสินใจในปัจจุบัน ทั้งการเตรียมการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงหรือปัญหาที่จะเกิดขึ้น และการออกแบบอนาคตที่พึงประสงค์ ซึ่งกระบวนการ Foresight ประกอบไปด้วย การใช้ทักษะการคิดเชิงวิพากษ์ การคิดเชิงสร้างสรรค์ ทักษะในการใช้จินตนาการ เพื่อนำไปสู่การสื่อสารมวลชน นอกจากนี้ จะต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และใช้การบูรณาการของศาสตร์แต่ละแขนง เพื่อทำให้เกิดภาพอนาคต (Futures) ที่สามารถเกิดขึ้นได้

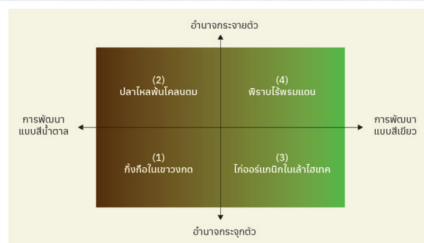
- Forecast (พยากรณ์) และ Foresight (คาดการณ์อนาคต) ล้วนเป็นกระบวนการที่มีการพิจารณาถึงเหตุการณ์หรือสถิติที่เกิดขึ้นในอดีตและปัจจุบัน โดยเมื่อมองถึงผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น การ Forecast จะทำให้เกิดภาพอนาคตขึ้นมา 1 ภาพ แต่การ Foresight จะเป็นกระบวนการที่ทำให้เห็นภาพอนาคตที่มีมากกว่า 1 ภาพ (Alternative Futures) ผ่านการวิเคราะห์แนวโน้มและสัญญาณที่เกิดขึ้นในเชิงลึก นำไปสู่การทำให้เห็นถึงภาพอนาคตที่เลวร้ายที่สุดที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจะต้องสร้างกลยุทธ์และนโยบายเพื่อป้องกันภาพดังกล่าว และภาพอนาคตที่ดีที่สุดที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจะต้องสร้างกลยุทธ์เพื่อทำให้เกิดภาพดังกล่าว รวมถึงภาพอนาคตที่พึงประสงค์ให้เกิดขึ้น

• ศูนย์วิจัยอนาคตศึกษา (FutureTales Lab by MQDC) ได้ทำการศึกษาผ่านโครงการวิจัยต่าง ๆ แสดงให้เห็นถึงภาพอนาคตต่าง ๆ ที่สามารถเกิดขึ้นได้โดยใช้แนวคิด What If...? ซึ่งเป็นกระบวนการคิดว่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนั้นจะส่งผลให้เกิดอะไรขึ้นในอนาคต ได้แก่

- 1) โครงการวิจัยหัวข้อ Future and Beyond : Navigating Thailand Toward 2030 ได้มองอนาคตของประเทศไทย ในปี ค.ศ. 2030
- 2) โครงการวิจัยหัวข้อ Future of Urbanisation Scenarios : Greater Bangkok ที่ใช้การสำรวจเชิงลึก (Horizon Scanning) ของเหตุการณ์และแนวโน้มในปัจจุบันในพื้นที่กรุงเทพมหานคร ทั้งด้านบวกและด้านลบ เพื่อทำให้เห็นถึงแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ (Megatrends) และ
- 3) โครงการวิจัยหัวข้อ How the World Evolves From 2022-2060 ได้แบ่งภาพอนาคตในแต่ละทศวรรษ ตั้งแต่ช่วงปี 2022-2060 ซึ่งมีแนวโน้มของการเกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่

• ปัจจัยการขับเคลื่อนที่สำคัญในการใช้จินตนาการภาพอนาคตทางเลือกหรือจากทัศน์ของประเทศไทยในอีก 20 ปีข้างหน้ามี 2 ประการ โดยมีสองปัจจัย ซึ่งแต่ละปัจจัยสามารถแบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ ในลักษณะซ้ำที่ตรงข้ามกัน ดังนี้

ฉากทัศน์อนาคตประเทศไทย พ.ศ. 2585

ปัจจัยที่หนึ่ง รูปแบบการเติบโตและพัฒนาเศรษฐกิจ โดยมีข้อหนึ่งคือ การเติบโตแบบสีน้ำตาล (brown growth) เน้นการผลิตและบริโภคที่ใช้ทรัพยากรอย่างสิ้นเปลืองและมักนำไปสู่การพัฒนาที่เป็นประโยชน์เฉพาะกลุ่ม (แบบมือใครยาวสาวได้สาวเอา) อีกข้อหนึ่งของแกนเป็นการเติบโตแบบสีเขียว (green growth) มุ่งเน้นการผลิตที่เพิ่มมูลค่าการผลิต และการบริโภคไปพร้อมกับการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ ลดความจำเป็นในการใช้ทรัพยากรให้เหลือน้อยที่สุด โดยมุ่งหวังว่าในที่สุดจะนำไปสู่การพัฒนาแบบฟื้นฟูและทั่วถึง

ปัจจัยที่สอง รูปแบบอำนาจทางเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรมและการเมืองที่ใช้ในการครอบครอง ควบคุม และจัดสรรทรัพยากร รวมถึงการเก็บเกี่ยวและสะสมมูลค่าที่เกิดขึ้นจากการใช้ประโยชน์จากทรัพยากร โดยรูปแบบเครือข่ายอำนาจเหนือทรัพยากรแบ่งออกเป็น 2 ข้อหลัก คือ แบบกระจุกและรวมศูนย์ (Centralized) และแบบกระจาย (Dispersed) โดยในแบบกระจายยังสามารถแบ่งเป็นแบบแยกศูนย์ (Decentralized) และแบบกระจายศูนย์ (Distributed)

• ฉากทัศน์ (Scenario) หรือภาพอนาคตทางเลือกของประเทศไทย พ.ศ. 2585 จะเป็นในรูปแบบการเติบโตทางเศรษฐกิจ สีน้ำตาล หรือสีเขียว (ตามหัวข้อด้านบน) ได้แบ่งออกเป็น 4 ภาพ ได้แก่ 1) **กึ่งรวมศูนย์ในเขววงกต**: อนาคตของประเทศไทยที่มีภาพแทบไม่ต่างจากปัจจุบันและอาจแย่งลงไม่สามารถพัฒนาเศรษฐกิจสีเขียวและหมุนเวียนได้ การบริโภค และการผลิตไม่ยั่งยืน และไม่เป็นธรรม ในขณะที่โครงสร้างอำนาจเหนือ

ทรัพยากรก็ยังคงกระจุกตัวเช่นเดิม คณาธิปไตยรวมศูนย์ ต่างชาติเป็นเจ้าของแพลตฟอร์ม ความเหลื่อมล้ำสูงขึ้นมีความเสี่ยงเชิงระบบสูงมากทั้งระดับปัจเจกและระดับประเทศ

2) **ปลาไหลพันโคลนตม** : ภาพอนาคตที่ประเทศไทยมีการกระจายอำนาจไปสู่ท้องถิ่นอย่างเต็มที่มีการเมืองท้องถิ่นและเครือข่ายมีความสำคัญมากขึ้น แต่ยังไม่ไปถึงการสร้างเครือข่ายที่นำไปสู่เศรษฐกิจสีเขียวและหมุนเวียน ความเสี่ยงเชิงระบบลดลง แต่เศรษฐกิจเจริญเติบโตไม่มาก

3) **ไก่ออร์แกนิกในเล้าไฮเทค** : คือภาพอนาคตที่ประเทศไทยสามารถปรับเปลี่ยนโครงสร้างการผลิต และการบริโภคให้มีความยั่งยืนมากขึ้นได้ด้วยการลงทุนขนาดใหญ่ของภาคเอกชน แต่โครงสร้างอำนาจเหนือทรัพยากรยังคงกระจุกตัวอยู่กับกลุ่มทุนและชนชั้นนำ เป็นเศรษฐกิจแบบตลาดเสรี คณาธิปไตยรวมศูนย์สีเขียว และ

4) **พิราบไร้พรมแดน** : เป็นภาพอนาคตที่ประเทศไทยสามารถปรับเปลี่ยนโครงสร้างเป็นเศรษฐกิจสีเขียวและหมุนเวียนอย่างเต็มตัวการผลิต และการบริโภคมีความยั่งยืน การเมืองสีเขียว ด้วยระบบอภิบาล มีเครือข่าย (Network governance) อีกทั้งอำนาจเหนือทรัพยากรได้กระจายสู่ชุมชน และประชาชนอย่างแท้จริง ทั้งนี้ เส้นทางอนาคตประเทศไทย มีความเป็นไปได้บนทาง 4 แพร่ง คือ

ทางที่ 1 โศกนาฏกรรมไทย : อำนาจและทรัพยากรยังกระจุกตัวเช่นเดิม คนทุกกลุ่มได้รับผลกระทบจากภูมิรัฐศาสตร์ Geopolitics

ทางที่ 2 กระจายก่อนเขียว : กระจายอำนาจครั้งใหญ่ไปสู่ท้องถิ่น เครือข่ายรัฐ

ทางที่ 3 เขียวแล้วกระจาย : นโยบาย The Thai Green New Deal การก่อตั้งพรรคกรีน

ทางที่ 4 ไทยภิวัฒน์ : การปฏิรูประบบราชการทุกด้านทุกระดับ การปฏิรูประบบสวัสดิการพื้นฐาน

• หากพิจารณาในมุมของความยุติธรรมในประเทศไทยจะพบว่า มีความท้าทายอยู่ 3 เรื่อง คือ 1) โลกรวน เช่น ความเป็นธรรมทางภูมิอากาศ (Climate justice) 2) เทคโนโลยีพลิกผัน เช่น กฎหมายและนโยบายรองรับความผิดพลาดสำหรับยานยนต์ไร้คนขับ 3) ความเหลื่อมล้ำ เช่น การจัดสรรทรัพยากรและเทคโนโลยีที่เปลี่ยนไป (Distributive justice) ซึ่งส่งผลให้ความยุติธรรมและนโยบายต้องเปลี่ยนไปอย่างแน่นอน ดังนั้นจึงมีข้อเสนอเชิงยุทธศาสตร์ที่จะทำให้ประเทศไทยมีฉากทัศน์ที่พึงประสงค์ ได้แก่ การจัดเสวนาประชาคมอย่างต่อเนื่อง เพื่อปรับปรุงกติกาเดิมและสร้างกติกาใหม่ (Deliberation and Regeneration) ตั้งแต่ระดับครัวเรือนจนถึงระดับประเทศ การให้ทุกกลุ่มชนชั้น โดยเฉพาะผู้ที่มีรายได้น้อยสามารถเข้าถึงดิจิทัลซึ่งเป็นสวัสดิการขั้นพื้นฐาน

9. เวทีสัมมนาหัวข้อ “ทำอย่างไรให้กระบวนการยุติธรรมทันต่อโลกสมัยใหม่”

โดยเป็นเวทีของบริษัท อสมท จำกัด (มหาชน) ได้รับเกียรติจากผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม สื่อสารมวลชน และภาคเอกชน เพื่อมาร่วมแชร์ประสบการณ์ และให้ข้อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนากระบวนการยุติธรรม ได้แก่ นายกลิ่นทิพย์ สารสิน ประธานอาวุโสหอการค้าไทย และสภาหอการค้าแห่งประเทศไทย รองศาสตราจารย์ ดร. เกษมศานต์ โชติชาครพันธุ์ ผู้อำนวยการใหญ่ บริษัท อสมท จำกัด (มหาชน) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ปริญญา เทวานฤมิตรกุล คณะนิติศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โดยมีนายไพศาล มังกรโชยา ผู้จัดการรายการวิทยุอิสระในเครือวิทยุ อสมท เป็นผู้ดำเนินรายการ สรุปสาระสำคัญ ดังนี้

- การพัฒนากระบวนการยุติธรรมให้ทันต่อโลกสมัยใหม่ได้ โดยในมิติการส่งเสริมประสิทธิภาพการแข่งขันทางการค้าระหว่างประเทศ มุมมองของเอกชน มีประเด็นที่หน่วยงานภาครัฐซึ่งมีหน้าที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมควรดำเนินการ ได้แก่ 1) การมีกฎหมายที่ทันสมัย 2) การบังคับใช้กฎหมายที่มีประสิทธิภาพ 3) การพิจารณาคดี และ 4) การบังคับโทษตามกฎหมาย และหากจัดลำดับความสำคัญที่จำเป็นต่อการเพิ่มประสิทธิภาพในการแข่งขันทางการค้า คือ *การมีกฎหมายที่ทันสมัยและการบังคับใช้กฎหมายที่มีประสิทธิภาพ* โดยกฎหมายจะต้องไม่ซ้ำซ้อน ไม่สร้างภาระ ไม่เป็นช่องทางในการหาผลประโยชน์ และสามารถสนับสนุนและสร้างโอกาสในการลงทุนให้แก่นักลงทุนทั้งในและต่างประเทศ อาทิ การพัฒนากฎหมายการจัดเก็บภาษี กฎหมายรองรับการท่องเที่ยว และการโรงแรมกฎหมายเบื้องต้นสำหรับ

สตาร์ทอัพ (Start-up) และควรกำหนดเป็น Agenda based เพื่อพัฒนาประสิทธิภาพของกฎหมายให้มีความทันสมัย

- การสร้างความเชื่อมั่นต่อกระบวนการยุติธรรม ซึ่งประเด็นสำคัญที่สนับสนุนและส่งผลให้ประชาชนเกิดความเชื่อมั่นมี 4 ประเด็นหลัก

ประเด็นแรก เมื่อประชาชนไม่เชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรม ต่อให้ทำอย่างไรก็จะไม่เชื่อมั่น ดังนั้น สิ่งที่ต้องดำเนินการเป็นลำดับแรกคือ เรื่องของข้อมูลและความรู้ ในฐานะผู้แทนของสื่อมวลชน จึงมีบทบาทหน้าที่ที่สำคัญในการให้ข้อมูล การให้ชุดความรู้ เพราะความรู้อะไรก็จริงเป็นสิ่งสำคัญต่อความเชื่อมั่นของประชาชนต่อกระบวนการยุติธรรม คำว่า “กระบวนการยุติธรรม” หากมองคำ 2 คำแยกกัน ได้แก่ 1) กระบวนการ 2) ยุติธรรม คำว่า ยุติธรรม เกิดการตัดสิน และใช้ความคิดเห็นในการพิจารณา แต่คำว่า กระบวนการ เป็นสิ่งที่จะให้ความรู้ได้ ดังนั้น ปัญหากระบวนการยุติธรรมปัจจุบัน คือ การสร้างความเชื่อมั่น ดังนั้น ความรู้และข้อเท็จจริงจึงเป็นสิ่งสำคัญต่อความเชื่อมั่นของประชาชนต่อกระบวนการยุติธรรม

ประเด็นที่สอง กระบวนการยุติธรรมเป็นเรื่องของทุกคนที่ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน กระบวนการยุติธรรมทางอาญา และกระบวนการยุติธรรมทางสังคมจึงเป็น 2 คำที่เชื่อมโยงกัน หากเรารู้สึกไม่ได้รับความเชื่อมั่นทางกระบวนการยุติธรรมทางสังคม ก็ส่งผลต่อกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

ประเด็นที่สาม การส่งต่องานระหว่างหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม เป็นวิธีการ (Process) ที่ยึดประชาชนเป็นศูนย์กลาง โดยมุ่งเน้นสิ่งที่ประชาชนต้องการและ

ให้กระบวนการยุติธรรมแก้ไขปัญหาด่าง ๆ ของประชาชน เช่น กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ กระบวนการไกล่เกลี่ย เป็นต้น

ประเด็นที่สี่ การใช้ความรู้ใหม่ในการป้องกันอาชญากรรม อาชญากรรมรูปแบบใหม่เกิดขึ้นมากมาย เช่น Cyber Crime มีความทันสมัยมาก อีกทั้งในปัจจุบันโลกเปลี่ยนแปลงไปมาก และการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ รูปแบบของอาชญากรรมจึงเปลี่ยนแปลงไป ส่วนที่สำคัญที่ต้องทราบและพิจารณาต่อไป คือ ผู้กระทำผิดรูปแบบการกระทำความผิด และเหยื่อ ในอดีตหากเป็นกรณีที่ผู้กระทำผิดกับเหยื่อไม่รู้จักกันจะเป็นอาชญากรรมประเภท วังร่าวทรัพย์ ปล้น แต่ถ้าผู้กระทำผิดและเหยื่อรู้จักกันจะเป็นการยกยอกทรัพย์ ฉ้อโกงทรัพย์ แต่ในโลกสมัยใหม่ที่คนกระทำผิดหรือเหยื่อไม่รู้จักกันแต่ทำเหมือนรู้จักกันทางออนไลน์ ดังนั้น การป้องกันอาชญากรรมในรูปแบบใหม่ ๆ สื่อเป็นส่วนสำคัญที่สามารถช่วยสังคมได้มากในการป้องกันอาชญากรรมในอนาคต

- มิติการสร้างเชื่อมั่นในเรื่องการพัฒนาพฤติกรรมผู้กระทำผิด เพื่อให้สังคมยอมรับ ควรพิจารณาว่าสังคมจะมีส่วนช่วยเหลือพวกเขาได้อย่างไร ที่จะให้คนกลุ่มนี้ออกมาจากเรือนจำและใช้ชีวิตในสังคมได้ โดยไม่หวนกลับไปกระทำผิดซ้ำอีก ซึ่งปัญหาจำนวนผู้ต้องขังล้นเรือนจำที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ยังคงเป็นปัญหาสำคัญที่จะต้องได้รับการแก้ไข การหาทางออกร่วมกันว่าจะทำอย่างไรให้กระบวนการพัฒนาพฤติกรรมผู้พัฒนาอาชีพของผู้ที่อยู่ในเรือนจำหรือเหยี่ยวาผู้พันโทษยังคงอยู่แม้ภายหลังจะออกจากเรือนจำแล้ว เนื่องจากผู้ต้องขังที่อยู่ในเรือนจำเป็นเวลายาวนาน อาจส่งผลต่อการ

ปรับตัวภายหลังออกมาจากเรือนจำ และการปรับตัวเพื่อกลับเข้าสู่สังคมจึงเป็นเรื่องสำคัญ 80% ของจำนวนผู้ต้องขังเป็นผู้ต้องขังคดียาเสพติดจะต้องหาปัจจัยที่ผลักดันให้คนกลุ่มนี้ไปเข้ายาเสพติด เช่น ปัญหาครอบครัว การคบเพื่อน แหล่งชุมชน จึงควรมองไปที่ต้นทางเพื่อนำไปสู่การป้องกันปัญหา โดยมองเรื่องที่สำคัญเร่งด่วนเป็น 2 ส่วน ได้แก่

สิ่งที่เร่งที่หนึ่ง คือ ก่อนเกิดอาชญากรรม การป้องกันอาชญากรรมโดยเน้นที่ความเร็ว (Speed) และควรป้องกันไม่ให้อาชญากรรมเกิดทำอย่างไรไม่ให้เกิดปัญหาสังคม หรือปัจจัยเสี่ยงต่อการเกิดอาชญากรรม โดยสามารถใช้เทคโนโลยีมาช่วยในการป้องกันอาชญากรรม เช่น การทำ Crime Mapping การติดตามการจัดให้มีสายตรวจหรือแนวคิดเชิงป้องกันที่สำคัญ คือ แนวคิดตำรวจชุมชนสัมพันธ์ มี Community Sense เพื่อสร้างความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน เป็นต้น

สิ่งเร่งด่วนที่สอง คือ หลังเกิดอาชญากรรม การเยียวยา และการให้โอกาสผู้พันโทษจากเรือนจำทำอย่างไร จะกลับเข้าไปสู่สังคมได้อย่างปกติ

- กระบวนการยุติธรรมเกิดการเปลี่ยนแปลงใน 3 ประเด็นสำคัญ ได้แก่

ประเด็นที่ 1 สังคมไทยเข้าสู่ยุค Aged Society มีอัตราการเสียชีวิตมากกว่าอัตราการเกิดใหม่ ในปีที่ผ่านมา มีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป ถึงร้อยละ 20 ของประชากร การที่จะรักษาคนแก่ไว้ได้ จึงจำเป็นต้องทำให้กระบวนการยุติธรรมมีความเป็นธรรม รวมถึงการเมืองที่เป็นธรรมด้วย

ประเด็นที่ 2 ความยุติธรรมในโลกยุค 5.0 ยุค 1.0 คือเกษตรกรรม 2.0 คืออุตสาหกรรม 3.0 คือคอมพิวเตอร์ Internet และในปัจจุบันอยู่ในยุค 4.0 คือ Smart phone การนำ Internet มาอยู่ในมือถือเป็นยุคแห่งการใช้ Socail Media ที่ทุกคนสามารถเป็นผู้ให้ข้อมูลข่าวสารได้ และเป็นการเพิ่มโอกาสในการเข้าถึง แต่ในขณะเดียวกันสามารถส่งผลให้เกิดอาชญากรรมรูปแบบใหม่ อาทิ อาชญากรรมไซเบอร์ Call Center นอกจากนี้ เป็นโอกาสที่กระบวนการยุติธรรมจะนำเทคโนโลยีเข้ามาใช้พัฒนากระบวนการยุติธรรม อาทิ การไต่สวนออนไลน์จะช่วยให้ประชาชนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้ง่ายขึ้น ซึ่งเป็นเครื่องมือที่ช่วยลดความเหลื่อมล้ำในกระบวนการยุติธรรม อีกทั้งเพิ่มความโปร่งใสในกระบวนการยุติธรรมได้อีกทางหนึ่ง ในอนาคตยุค 5.0 ระบบ AI (Artificial Intelligence) จะเข้ามามีบทบาทสำคัญต่อกระบวนการยุติธรรมในอนาคต

ประเด็นที่ 3 Global Warming กับ Climate Change การเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมส่งผลต่อความเป็นอยู่ของคนในสังคม เกิดการแย่งชิงทรัพยากรอาจส่งผลให้เกิดอาชญากรรมมากขึ้น

- ประเด็นปัญหาที่สำคัญของกระบวนการยุติธรรม คือ ปัญหาผู้ต้องขังล้นเรือนจำ โดยแนวทางการแก้ไขปัญหา ควรผ่อนคลายและลดความเข้มงวดในประเด็นกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติด การใช้ EM แทนการจำคุกตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 107 และมาตรา 108 รวมถึงผู้บริสุทธิ์สามารถประกันตัวได้ โดยนำรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย 2560 มาตรา 29

วรรคสอง “ในคดีอาญาให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด ก่อนมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าบุคคลใดกระทำความผิดจะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้” และมาตรา 29 วรรคสาม “การควบคุมหรือคุมขังผู้ต้องหาหรือจำเลยให้กระทำได้เพียงเท่าที่จำเป็นเพื่อป้องกันมิให้มีการหลบหนี” มาบังคับใช้เพื่อลดจำนวนผู้ต้องขังในเรือนจำ อีกทั้ง ควรมีการพัฒนาการประเมินผลของกระบวนการยุติธรรมและกำหนดตัวชี้วัดโดยพิจารณากำหนดตัวชี้วัดจากจำนวนผู้ต้องขังการสูญเสียทรัพยากรการขาดกำลังแรงงานเพื่อให้เป็นไปตามมาตรฐานสากล

- หน้าที่ของกระบวนการยุติธรรม คือ สร้างความเป็นธรรมแบบสันติภาพ อีกทั้งต้องมีการจัดการด้านการเมืองและกระบวนการยุติธรรมที่ช่วยลดความเหลื่อมล้ำ ซึ่งการลดความเหลื่อมล้ำในกระบวนการยุติธรรมสามารถทำได้โดยนำระบบเทคโนโลยีสารสนเทศมาเป็นเครื่องมือที่ทำให้กระบวนการยุติธรรมทำงานได้ง่ายขึ้น โดยการพัฒนาข้อมูลให้เป็นดิจิทัล ให้เกิดการส่งต่อและตรวจสอบข้อมูลได้สะดวกรวดเร็ว ปัจจุบันศาลมีการนำระบบการไต่สวนทางออนไลน์มาใช้ ในช่วงของการเกิดโรคระบาดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ทำให้เกิดกระบวนการยุติธรรมที่เข้าถึงได้อย่างทั่วถึงและเสมอภาค นอกจากนี้ บทบาทของกระทรวงยุติธรรมจะต้องมีการบูรณาการแบบมีการประเมินผลและวัดผล รวมทั้งการส่งข้อมูลกลับไปที่ต้นทาง เช่น สำนักงานตำรวจแห่งชาติหรือฝ่ายนิติบัญญัติเพื่อปรับปรุงแก้ไขกฎหมายในประเด็นสำคัญ ดังนี้

1) การบูรณาการร่วมกันระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิ ปัญญาผู้ต้องขังสั้นเรือนจำระยะเวลาในการพิจารณาคดี และความเหลื่อมล้ำในกระบวนการยุติธรรม

2) การนำเทคโนโลยีมาปรับใช้และสนับสนุนกระบวนการทำงานในทุกขั้นตอน และส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมมากขึ้น

3) การนำระบบ AI เข้ามาใช้ในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ และใช้ในการ Update กฎหมายที่มีการแก้ไข ลดการซ้ำซ้อนกฎหมาย และสร้างการรับรู้กฎหมายของประชาชน

■ unesru

จากประเด็นในเวทีการประชุมดังกล่าว พิจารณาแล้วเห็นว่ากระบวนการยุติธรรมควรมีการกำหนดทิศทาง การปรับตัวของหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม เพื่อให้สอดคล้องกับความท้าทายที่เกิดขึ้นจากสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงในอนาคต โดยควรผลักดันให้เกิดการกำหนดนโยบายด้านกระบวนการยุติธรรมที่เหมาะสมเพื่อให้สามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชน และประเทศได้อย่างแท้จริง ทั้งนี้ จำเป็นต้องมีการปรับตัวและพัฒนาในประเด็นต่าง ๆ

1. การผลักดันให้มีการทบทวนความจำเป็นและความเหมาะสมของกฎหมายที่มีผลบังคับใช้แล้ว การปรับปรุงแก้ไขกฎหมายที่ล้าสมัยหรือกฎหมายที่ก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำและไม่เป็นธรรมแก่ประชาชน ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประเทศรวมถึงการออกกฎหมายให้รองรับกับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงในยุคดิจิทัล

2. การมองภาพกระบวนการยุติธรรมไทยและการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคต (Future of Justice) โดยการนำแนวคิดในการสร้างจากทัศนภาพอนาคตมาใช้ เพื่อกำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์ด้านกระบวนการยุติธรรม อาทิ การพัฒนาแผนแม่บทการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติหรือแผนยุทธศาสตร์อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

3. การส่งเสริมการพัฒนานวัตกรรมด้านกระบวนการยุติธรรม โดยการใช้ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศมาสนับสนุนการทำงานและการให้บริการประชาชน เพื่อลดการทำงานของบุคลากรและประหยัดทรัพยากรด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสนับสนุนให้มีการเชื่อมโยงข้อมูลและการทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานอย่างเป็นระบบ รวมทั้งการนำระบบเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการสืบสวนสอบสวน เพื่อให้เกิดการรวบรวมพยานหลักฐานและมีการสื่อสารที่ชัดเจนเปิดเผย ซึ่งจะส่งผลให้สังคมเกิดความเชื่อมั่นต่อกระบวนการยุติธรรมมากขึ้น นอกจากนี้ ในการจัดทำแผนแม่บทเทคโนโลยีสารสนเทศกระบวนการยุติธรรมควรมีการกำหนดแนวทางการดำเนินงานสอดคล้องกับการปรับตัวต่อความท้าทายจากเทคโนโลยีในโลกยุคดิจิทัลที่อาจส่งผลกระทบต่อกระบวนการยุติธรรมในอนาคต

4. การเผยแพร่ความรู้ด้านกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม รวมถึงช่องทางการเข้าถึงและสิทธิตามกฎหมายเพื่อให้ประชาชนได้ตระหนักถึงความสำคัญ และได้รับการอำนวยความสะดวกยุติธรรมอย่างเป็นธรรม ครอบคลุมและทั่วถึง

ทั้งนี้ รายงานสรุปผลการประชุมทางวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 19 (The 19th the National Symposium on Justice Administration) ภายใต้หัวข้อ “กระบวนการยุติธรรมกับความท้าทายในทศวรรษหน้า” จะมีการนำไปเผยแพร่ในช่องทางต่างๆ ของสำนักงาน

กิจการยุติธรรม ประกอบด้วย เว็บไซต์ Facebook รวมถึง วารสารกระบวนการยุติธรรม (Journal of Justice System) ซึ่งปัจจุบันได้รับการรับรองคุณภาพวารสารจากศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (TCI) ให้อยู่ในกลุ่มที่ 1 (TCI 1)